

بررسی میزان کاربرد اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت معلمان ابتدایی شهر یاسوج

مرضیه دهقانی*   مصطفی باقریان**

چکیده

مطالعه‌ی حاضر با هدف بررسی میزان کاربرد اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت معلمان ابتدایی شهر یاسوج صورت گرفته است. روش این پژوهش از نوع توصیفی-پیمایشی است و جامعه آماری پژوهش را تمامی معلمان ابتدایی شهر یاسوج به تعداد ۱۵۶۷ نفر در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ تشکیل می‌دهند. تعداد ۳۰۸ نفر از معلمان ابتدایی طبق جدول مورگان و کرجسی و فرمول کوکران به شیوه نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبی انتخاب و پرسش‌نامه محقق ساخته اصول آموزش بزرگسالان میان آنان توزیع گردید. جهت تعیین روایی پرسش‌نامه از روایی محتوا و پایایی آن از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید. اطلاعات به دست آمده در این پژوهش با استفاده از آمار توصیفی و آمار استنباطی تجزیه و تحلیل گردید. نتایج پژوهش نشان می‌دهد میزان توجه به اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت شهر یاسوج در حد نسبتاً مطلوب و از حد متوسط بالاتر است. همچنین در کاربرد برخی از اصول آموزش بزرگسالان در بین متغیر جنسیت و مدرک تحصیلی تفاوت معناداری وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: اصول آموزش بزرگسالان، آموزش ضمن خدمت، برنامه درسی، شهر یاسوج.

مقدمه

گسترش روزافزون دانش بشری، گستره اطلاعات را وسیع‌تر و پیچیده‌تر نموده است. به عبارت دیگر، امروزه دانش و مهارت‌ها، با شتاب هر چه بیشتر کهنه و قدیمی می‌شوند. شتاب فزاینده

---

*. عضو هیئت علمی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران dehghani_m33@ut.ac.ir

** دانشجوی کارشناسی ارشد رشته آموزش بزرگسالان دانشگاه تهران (نویسنده مسئول)

mostafab178@yahoo.com

پذیرش: ۱۳۹۴/۷/۷

نسخه نهایی: ۱۳۹۴/۶/۱۷

دریافت: ۱۳۹۳/۹/۷

تحولات اجتماعی، کهنگی و دگرگونی دانش، منسوخ شدن عینی مهارت‌ها و پویایی جامعه مدرن بیش از پیش منجر شده که انسان‌ها به دنبال آموزش‌های نو باشند تا قادر باشند با به کار بردن تکنیک‌ها و روش‌های نو، اطلاعات دانش‌های موجود را در اختیار گرفته و در موقعیت‌های سازمانی و زندگی فردی به کار ببندند (رستمی شهربابکی، ۱۳۸۱). بنابراین در عصر کنونی با توجه به مواجه شدن انسان‌ها با تغییرات سریع جامعه ضرورت آموزش بزرگسالان بیشتر احساس می‌شود. دراک^۱ (۲۰۰۹) در پژوهشی تحت عنوان ضرورت آموزش بزرگسالان بیان کرد که برنامه آموزش بزرگسالان فرصتی را برای یادگیرنده‌های بزرگسال فراهم می‌کند تا آن‌ها را متعهد به بهبود و اصلاح مهارت‌های زندگی فرزندان‌شان سازد و به بزرگسالان کمک می‌کند تا خود و فرزندان‌شان شهروندی مسؤول و اشتغال‌زا باشند (حنیفی و اسکندری‌نیا، ۱۳۹۰). اصطلاح آموزش بزرگسالان اولین بار توسط کاپ^۲ در سال (۱۸۳۳) به کار برده شد اما کسی در این زمینه تلاشی برای گسترش دادن آن انجام نداد. در سال ۱۹۶۰ نولز^۳ از این واژه استفاده نمود. اگرچه مخترع این واژه نبود اما در شهرت یافتن آن تلاش بسیار زیادی نمود و به پدر آندراگوژی^۴ (آموزش بزرگسالان) مشهور شد. نولز، هدف از آموزش بزرگسالان را خودشکوفایی فراگیران دانست و بر آن عقیده بود که تمامی وجود عاطفی، روانی و عقلانی فراگیران می‌بایست در فرآیند یادگیری درگیر باشند (زندوانیان نایینی، ۱۳۸۸). از دیگر اهداف آموزش بزرگسالان می‌توان به این موارد اشاره کرد:

- ۱- توسعه فکر و تقویت ادراک ۲- برآورده ساختن نیازهای گوناگون ۳- همگامی با پیشرفت علوم
- ۴- ایجاد خلاقیت‌های سازنده در فرد و تقویت آن ۵- بازآموزی و تقویت مهارت‌های حرفه‌ای
- ۶- تقویت روحیه و قوای اندیشه اجتماعی ۷- تنظیم و پیشبرد قوای مولد و مفید در اجتماع
- ۸- توسعه و پیشبرد قوای مولد و مفید در اجتماع ۹- توسعه و تقویت آینده‌نگری (شیخی، ۱۳۸۳).

آموزش بزرگسالان مفهومی وسیع و گسترده دارد و شامل کلیه فعالیت‌های آموزشی و یادگیری بزرگسالان به صورت رسمی و غیررسمی و اتفاقی در زمینه‌های مختلف شغلی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، تربیتی، مذهبی، صنعتی، کشاورزی و سوادآموزی می‌گردد. همان‌گونه که رایان^۵ (۱۹۵۴) اظهار داشته: قلمرو آموزش بزرگسالان به وسعت قلمرو خود زندگی است (ابراهیم‌زاده و محمدداودی، ۱۳۸۸). ناول^۶ بزرگسالی را این‌گونه تعریف می‌کند: بزرگسالی به

1. Drake
5. Rayan

2. Cup
6. Novell

3. Knowles

4. Andragogy

دورانی گفته می‌شود که مهارت‌ها و توانایی‌های اولیه‌ای که در دوران کودکی به سرعت کسب شده‌اند به هم مرتبط شده و به طور کامل مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند و مهارت‌ها و توانایی‌های جدیدی نیز در این دوران کسب می‌کنند (رضایی، ۱۳۸۷). مفهوم آموزش بزرگسالان از سوادآموزی یا یادگیری ساده خواندن و نوشتن و حساب کردن به این مفهوم تحول یافته است: حق بهره‌گیری از آموزش برای همه بزرگسالان؛ آموزشی که هدف‌ها و روش‌های آن با مشارکت و هم‌فکری بزرگسالان تعیین می‌شود و به رشد مادی و معنوی فرد، جامعه و کل بشریت می‌انجامد. این آموزش، بزرگسالان را توانا می‌سازد تا یاد بگیرند که چگونه یاد بگیرند (جهان پناه، ۱۳۷۴). نولز برای اولین بار نظریه چگونگی یادگیری بزرگسالان را مطرح کرد. او در زمینه یادگیری بزرگسالان پیشگام و یادگیری بزرگسالان را به عنوان یک فرآیند تحقیق مستقل توصیف کرد (سالی، ۲۰۰۶). به نظر جارویس^۱ امروزه بحث آموزش بزرگسالان فراتر رفته است و واژه‌هایی مانند «آموزش مداوم» و «آموزش مجدد» زمینه را برای طرح آموزش در تمام عمر فراهم آورده است (حنیفی و اسکندری نیا، ۱۳۹۰). از این رو آموزش مداوم یک ضرورت ساختاری و یک استراتژی برای بقا افراد و سازمان‌ها تبدیل شده است و به عنوان «همه فعالیت‌های یادگیری در تمام طول عمر انسان با هدف بهبود دانش، مهارت‌ها و توانایی‌ها و ظرفیت‌ها در یک چشم‌انداز شخصی، مدنی و اجتماعی که انجام می‌شود» درک می‌شود (سیزانا^۲ و همکاران، ۲۰۱۴). در واقع آموزش بزرگسالان می‌تواند هر نوع یادگیری باشد که چیزی به ذخیره علمی بزرگسالان اضافه کند؛ و طرز افکار و اندیشه‌هایشان را تغییر دهد و دیدشان را گسترش و رفتار آن‌ها را تغییر نماید. نولز (۱۹۸۰) ویژگی‌های یادگیرندگان بزرگسال را متفاوت از ویژگی‌های خردسالان دانسته و آن‌ها را شامل موارد زیر می‌داند: ۱- مستقل و خودرهبور بودن: اینکه بزرگسالان خود را از حالت وابسته به دیگران خارج و خود را به عنوان یک شخصیت مستقل و مختار ببینند. ۲- دارای تجربه انباشته شده: یک فرد بزرگسال در طول عمر خود گنجینه‌ای از تجربه انباشته و از آن برای افزایش یادگیری خود استفاده می‌کند. ۳- هدف‌گرایی، ۴- رابطه‌گرایی، ۵- عمل‌گرایی، ۶- نیاز به احترام (سالی، ۲۰۰۶). نولز (۱۹۵۰) معتقد است در آموزش خاص بزرگسالان باید به این موارد توجه کرد: ۱- به درک درستی از خود، نیازها، انگیزه‌ها، علایق و توانایی‌ها و اهدافشان دست یابند. ۲- نگرش پذیرش، عشق و محبت به دیگران را کسب کنند. ۳- نگرشی پویا به زندگی داشته

باشند. تغییرات زندگی را بپذیرند و خود را به عنوان تغییر یابنده درک کنند. ۴- مسأله‌ها را به علت‌ها ربط دهند نه به علائم و رفتار، به عبارتی در حل مسائل بر علت‌ها متمرکز باشند. ۵- باید مهارت‌های لازم برای افزایش توانایی‌های خود را یاد بگیرند. ۶- باید درک کنند که ارزیابی تجارب ضروری است (رضایی، ۱۳۸۷). آموزش بزرگ‌سالان؛ فناوری آموزشی، مفهوم، اصول، روش و هدف‌های خاص خود را دارد. به طور کلی با تجزیه و تحلیل معنای آموزش بزرگ‌سالان می‌توان به وجود اصولی در مفهوم آن پی برد که برنامه‌های آموزش بزرگ‌سالان با توجه به این اصول خاص مطرح و اجرا می‌گردد (شیخی، ۱۳۸۳). در این راستا، طبقه‌بندی‌های مختلفی از اصول آموزش بزرگ‌سالان شده است که از جمله می‌توان به طبقه‌بندی‌های صباغیان و اکبری (۱۳۹۰)، میرزاحمدی و ظفری‌پور (۱۳۸۸)، شفیعی (۱۳۸۸)، صباغیان (۱۳۸۲)، شیخی (۱۳۸۳)، میرحسینی (۱۳۸۳)، بولا (۱۳۷۳)، شکاری (۱۳۷۳)، یونسکو (۱۳۷۳)، قاسمی (۱۳۵۶)، نولز و همکاران (۲۰۰۵)، کمیته ملی مبارزه جهانی با بی‌سوادی مرکز آموزش بزرگ‌سالان (۱۳۵۴) و نولز (۱۹۷۳) اشاره کرد. از نظر پژوهشگران به نظر می‌رسد که اصول طبقه‌بندی شده صباغیان و اکبری (۱۳۹۰) جامع‌تر می‌رسد که ابتدا به بررسی آنها پرداخته شده است:

۱. **اصل هماهنگی:** اصل هماهنگی با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی شفیعی (۱۳۸۸)، کمیته ملی مبارزه جهانی با بی‌سوادی (۱۳۵۴)، نولز (۱۹۷۳)، مشترک و با اصول طبقه‌بندی‌شده قاسمی (۱۳۵۶) هم‌پوشانی دارد و به این مفهوم است که رسالت‌ها و اهداف آموزش بزرگ‌سالان لازم است با رسالت‌ها و اهداف کلی سازمان از یک سو و با خصوصیات نظام آموزشی جامعه از سوی دیگر هماهنگ باشد.

۲. **اصل تداوم:** اصل تداوم با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی شفیعی (۱۳۸۸)، صباغیان (۱۳۸۲)، شیخی (۱۳۸۳)، میرحسینی (۱۳۸۳)، کمیته ملی مبارزه جهانی با بی‌سوادی (۱۳۵۴) و نولز (۱۹۷۳) مشترک می‌باشد و در آموزش بزرگ‌سالان به این معناست که آموزش پدیده‌ای مقطعی نیست و نباید پس از رسیدن به سن خاصی یا دوره آموزشی خاصی قطع شود.

۳. **اصل انگیزش:** اصل انگیزش با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی نولز و همکاران (۲۰۰۵)، شکاری (۱۳۷۳) و یونسکو (۱۳۷۳) مشترک می‌باشد. انگیزش یک تقویت‌کننده مثبت و اثرگذار است که در بزرگ‌سالان با توجه به مشغولیت‌های ذهنی و شغلی آنان، لزوم آن از اهمیت بیشتری برخوردار می‌شود.

۴. **اصل فشردگی:** اصل فشردگی با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی نولز (۱۹۷۳)، شفیعی (۱۳۸۸)، شیخی (۱۳۸۳)، میرحسینی (۱۳۸۳)، کمیته ملی مبارزه جهانی با بی‌سوادی (۱۳۵۴)، صباغیان (۱۳۸۲) مشترک می‌باشد. این اصل بر لزوم فشرده بودن دوره‌های بزرگسالان تأکید دارد. در اغلب موارد زمان برای بزرگسالان فشرده است. از این رو بزرگسالان نمی‌توانند در برنامه‌های آموزشی گسترده و درازمدت شرکت کنند و ضرورت دارد برنامه‌های آن‌ها به صورت فشرده برگزار شود.
۵. **اصل اختیار:** اصل اختیار با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی شیخی (۱۳۸۳)، شکاری (۱۳۷۳) هم‌پوشانی دارد. مفهوم اختیار در مقابل مفهوم اجبار قرار دارد. آموزش بزرگسالان در اغلب موارد باید اختیاری باشد؛ زیرا عامل اجبار نیروی منفی ایجاد می‌کند و افراد به مقابله وا می‌دارد. در چنین حالتی آموزش بزرگسالان نمی‌تواند به‌طور واقعی اثرگذار باشد.
۶. **اصل کیفیت:** اصل کیفیت با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی شکاری (۱۳۷۳) هم‌پوشانی دارد. در آموزش بزرگسالان، هدف اساسی آموزش به جای انتقال صرف دانش از ذهن مدرس به ذهن فراگیران، باید گسترش توانایی‌های بزرگسالان برای یادگیری باشد؛ از این رو توجه به اصل کیفیت اهمیت فراوان دارد.
۷. **اصل پویایی:** اصل پویایی با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی نولز و همکاران (۲۰۰۵) هم‌پوشانی دارد. در آموزش بزرگسالان از یک سو فراگیران در فرآیند آموزش و یادگیری باید پویا باشند تا بتوانند مسائل خود را به منظور دست یافتن به راه‌حل‌های مؤثر مطرح نمایند، از سوی دیگر لازم است مدرس به صورت خلاق و پویا با مسائل آموزش بزرگسالان برخورد نماید و جوانب مختلف برنامه را در نظر بگیرد.
۸. **اصل یادگیری:** این اصل با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی نولز و همکاران (۲۰۰۵) مشترک می‌باشد. یادگیری هدف نهایی و حاصل آموزش است. این اصل تأکید می‌نماید که آموزش باید از انتقال صرف دانش به گسترش توانایی فرد برای یادگیری تغییر یابد.
۹. **اصل ضرورت:** اصل ضرورت با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی شیخی (۱۳۸۳)، شکاری (۱۳۷۳)، بولا (۱۳۷۳)، مشترک می‌باشد. بزرگسالان از طریق آموزش می‌توانند دانش و مهارت‌های خود را افزایش دهند و با آموختن نحوه یادگیری و تصمیم‌گیری می‌توانند در فرآیند مستمر رشد و بالندگی جامعه شرکت کنند و از این طریق بر محیط پیرامون خویش مسلط شوند.

۱۰. اصل آگاه‌سازی: اصل آگاه‌سازی بیانگر مفهومی است که فریره^۱ و فرت^۲ از آن به عنوان

«بیدار شدن حس آگاهی نقادانه» یاد می‌کنند و با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی نولز (۱۹۷۳)، شکاری (۱۳۷۳) هم‌پوشانی دارد. میرحسینی (۱۳۸۳) آن را جزء اصول آموزش بزرگ‌سالان طبقه‌بندی نکرده و به عنوان یکی از روش‌های بین‌المللی کردن سوادآموزی آورده است که فریره (۱۹۹۵) آن را اعلام کرد. این روش با اصل تابعی هم‌پوشانی دارد.

۱۱. اصل تناسب: اصل تناسب بر تناسب آموزش بزرگ‌سالان با شغل آنان تأکید می‌نماید؛

به عبارت دیگر بخش اعظم آموزش بزرگ‌سالان باید متناسب با نیازهای شغلی ایشان باشد. بعد دیگر اصل تناسب، متناسب بودن آموزش‌ها با ویژگی‌های فراگیران است. همچنین با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی نولز (۱۹۷۳)، قاسمی (۱۳۵۶) هم‌پوشانی دارد.

۱۲. اصل ارتباطات: اصل ارتباطات با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی یونسکو (۱۳۷۳)، نولز (۱۹۷۳)،

شفیعی (۱۳۸۸)، کمیته ملی مبارزه جهانی با بی‌سوادی (۱۳۵۴) مشترک می‌باشد و به ارتباطات سازنده و مثبت میان فراگیران و مدرس در کلاس‌ها تأکید دارد. برای اینکه آموزش کیفیت خوبی داشته باشد لازم است بین مدرس و فراگیر ارتباط خوبی باشد.

۱۳. اصل سودمندی: اصل سودمندی با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی شیخی (۱۳۸۳)، شکاری

(۱۳۷۳)، بولا (۱۳۷۳)، یونسکو (۱۳۷۳)، نولز (۱۹۷۳) مشترک می‌باشد. بزرگ‌سالان لازم است آموزش‌ها را سودمند بدانند، در غیر این صورت از مشارکت در برنامه‌های آموزشی خودداری می‌نمایند.

۱۴. اصل مشارکت: این اصل با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی میرزامحمدی و ظفری‌پور (۱۳۸۸)،

شفیعی (۱۳۸۸)، شیخی (۱۳۸۳)، میرحسینی (۱۳۸۳)، کمیته ملی مبارزه جهانی با بی‌سوادی (۱۳۵۴)، صباغیان (۱۳۸۲)، یونسکو (۱۳۷۳)، نولز (۱۹۷۳) مشترک می‌باشد و از مبنای جامعه‌شناختی آموزش بزرگ‌سالان به دست می‌آید. پالمیتو^۳ و همکاران (۲۰۰۰) تأکید دارند که «به نیروها باید اجازه داده شود در بحث‌های گروهی خودفرما مشارکت نمایند و در مورد بسیاری از نقطه نظرات با مربی بحث نمایند. کلاس آموزشی باید آینه جامعه‌ای باشد که معلم در آن فعالیت کند و دیدگاه‌ها و نظرات خود را در مورد کلاس و مباحث تدریس منعکس نماید» (مایکل^۴، ۱۳۸۳).

۱۵. اصل تنوع: اصل تنوع با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی شفیعی (۱۳۸۸)، میرحسینی (۱۳۸۳)، شیخی (۱۳۸۳)، قاسمی (۱۳۵۶)، صباغیان (۱۳۸۲)، نولز (۱۹۷۳) مشترک می‌باشد. راجرز^۱ (۲۰۰۴) تذکر می‌دهد یادگیرندگان بزرگسال دارای طیف متنوعی از شیوه‌های یادگیری می‌باشند. مربی هرگز نمی‌تواند فرض کند همه یادگیرندگان تنها یکی از شیوه‌های یادگیری را ترجیح می‌دهند. بنابراین لازم است مجموعه‌ای از فعالیت‌های یاددهی - یادگیری را تعیین کند تا بتواند به یادگیرندگان خود کمک کند متناسب با رویکرد ترجیحی‌اشان با فعالیت‌های یادگیری روبرو شوند.

۱۶. اصل انعطاف: اصل انعطاف با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی میرزامحمدی و ظفری‌پور (۱۳۸۸) مشترک می‌باشد و از مبنای سه‌گانه آموزش بزرگسالان استخراج شده است. بزرگسالان دارای ویژگی‌های مختلف، نیازهای متفاوت، مشغله‌های فراوان و شرایط زندگی دوران بزرگسالی هستند؛ لذا مدرسان لازم است انعطاف بیشتری در زمان، مکان، سن، پذیرش و حضور داشته باشند.

۱۷. اصل احترام: اصل احترام با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی نولز (۱۹۷۳) مشترک می‌باشد. بزرگسالان قبل از اینکه بتوانند دانشی را که بدان نیاز دارند فرا گیرند، لازم است احساس کنند از طرف هم‌کلاسان و مدرسان خود مورد احترام هستند. در واقع بدون ارضای این نیاز نمی‌توان انتظار داشت آنان انگیزه‌ای قوی برای یادگیری داشته باشند. از سوی دیگر احترام پدیده‌ای متقابل است و در یک فرآیند دوسویه حاصل می‌شود؛ بنابراین محیط و جو کلاس عامل بسیار مهمی در تقویت حس احترام به خود و دیگران است.

۱۸. اصل موفقیت: موفقیت طلبی یکی از ویژگی‌های انسان است که دوست دارد و اگر به نتیجه مطلوب منجر نشود، سبب سرخوردگی می‌شود. این اصل با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی نولز (۱۹۷۳)، یونسکو (۱۳۷۳) هم‌پوشانی دارد.

۱۹. اصل توجه به نیازهای مخاطبان: اصل توجه به نیازهای مخاطبان با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی شفیعی (۱۳۸۸)، شیخی (۱۳۸۳)، شکاری (۱۳۷۳)، بولا (۱۳۷۳)، یونسکو (۱۳۷۳)، نولز (۱۹۷۳) و نولز و همکاران (۲۰۰۵) مشترک می‌باشد و بر مبنای آزادی فردی و آزادی ملی است. آموزش بزرگسالان باید نیازهای محرومان را پاسخ گوید و آموزش مردمی باید در خدمت نیازهای توده‌ها باشد.

علاوه بر اصول عنوان شده، سایر صاحب‌نظران اصولی را در طبقه‌بندی اصول خود جای دادند که در اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی صباغیان و اکبری (۱۳۹۰) به‌طور واضح اشاره‌ای نگردیده است. اگرچه با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی آن هم‌پوشانی دارند. در اینجا به چند نمونه آن اشاره می‌شود:

۱. **اصل تابعی بودن:** اصل تابعی با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی میرزاحمدی و ظفری‌پور (۱۳۸۸)، میرحسینی (۱۳۸۳)، کمیته ملی مبارزه جهانی با بی‌سوادی (۱۳۵۴)، قاسمی (۱۳۵۶)، صباغیان (۱۳۸۲)، نولز (۱۹۷۳) مشترک می‌باشد. این اصل تابع اهداف جامعه است و با توجه به نیازهای مشخص فراگیران بزرگ‌سال و برنامه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی جامعه انجام می‌پذیرد (فرزین و نیک‌کار، ۱۳۸۰).

۲. **اصل ادغام:** اصل ادغام با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی شفیعی (۱۳۸۸)، شیخی (۱۳۸۳)، میرحسینی (۱۳۸۳)، صباغیان (۱۳۸۲)، نولز (۱۹۷۳) مشترک می‌باشد. در آموزش بزرگ‌سالان، آموزش‌های نظری و عملی به صورت مکمل یکدیگر مورد استفاده قرار می‌گیرند. این وحدت و یکپارچگی شامل کلیه مباحث آموزشی در قالب یک برنامه سازمان‌یافته می‌باشد.

۳. **اصل انتخاب:** اصل انتخاب با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی شفیعی (۱۳۸۸)، شیخی (۱۳۸۳)، میرحسینی (۱۳۸۳)، کمیته ملی مبارزه جهانی با بی‌سوادی (۱۳۵۴)، قاسمی (۱۳۵۶)، صباغیان (۱۳۸۲)، نولز (۱۹۷۳) مشترک می‌باشد و در آموزش بزرگ‌سالان در سه سطح برگزار می‌شود: الف) انتخاب در سطح ملی: می‌بایست به آموزش در رشته‌هایی که کشور در آن گرایش‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی با بیشترین مانع بر سر راه رشد و توسعه مواجه است، پرداخته شود. ب) انتخاب در سطح محلی: آموزش با توجه به نوع محیط، شیوه زندگی و فعالیت‌های حرفه‌ای مردم آن منطقه صورت گیرد. ج) انتخاب در سطح افراد: برگزاری برنامه‌های آموزشی می‌بایست از لحاظ سن و جنس و همچنین موقعیت اجتماعی، اقتصادی و حرفه‌ای با فراگیران سنخیت داشته باشد (شیخی، ۱۳۸۳).

۴. **اصل همکاری:** اصل همکاری با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی شفیعی (۱۳۸۸)، شیخی (۱۳۸۳)، میرحسینی (۱۳۸۳)، صباغیان (۱۳۸۲)، صباغیان (۱۳۸۲)، نولز (۱۹۷۳) مشترک می‌باشد و با اصل مسؤولیت‌پذیری میرزاحمدی و ظفری‌پور (۱۳۸۸) هم‌پوشانی دارد و به‌طور عمده از مبانی روان‌شناختی آموزش بزرگ‌سالان استخراج شده است. در آموزش‌های بزرگ‌سالان مبتنی بر همکاری سؤال‌های از جمله این که «چه کسی مسؤول است؟» و «چه کسی درباره محورها و زمان

برنامه‌های آموزش ضمن خدمت تصمیم می‌گیرد؟» مطرح است. اگر فراگیران (معلمان) بخواهند مسؤولیت یادگیری خود را بر عهده بگیرند و حفظ کنند، باید در تصمیم‌گیری درباره رشد حرفه‌ای خود جستجو و در اجرای پژوهش‌ها نقش فعالی داشته باشند (امام‌جمعه و سعیدی رضوانی، ۱۳۸۲).

۵. اصل جامعیت و استمرار: اصل جامعیت و استمرار با اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی میرزامحمدی و ظفری‌پور (۱۳۸۸)، شفیعی (۱۳۸۸)، شیخی (۱۳۸۳)، شکاری (۱۳۷۳)، بولا (۱۳۷۳)، یونسکو (۱۳۷۳) و نولز (۱۹۷۳) مشترک می‌باشد. این اصل از مبنای فلسفی آموزش بزرگسالان استخراج شده است و با نام‌های دیگری مانند همه‌جانبه‌گری و کلی بودن در اصول طبقه‌بندی شده این صاحب‌نظران آمده است.

۶. اصل آزادی ساختار: این اصل بین اصول طبقه‌بندی‌شده‌ی شیخی (۱۳۸۳)، شکاری (۱۳۷۳)، بولا (۱۳۷۳) و نولز (۱۹۷۳) مشترک و بر آن تأکید دارند. همچنین با اصول کمیته ملی مبارزه جهانی با بی‌سوادی (۱۳۵۴) و میرزامحمدی و ظفری‌پور (۱۳۸۸) هم‌پوشانی دارد.

جدول ۱: اصول مطرح شده از سوی صاحب‌نظران آموزش بزرگسالان

صاحب نظران	اصول
صباغیان و اکبری ۱۳۹۰	همه‌انگیزی
میرزامحمدی و ظفری پور ۱۳۸۸	تداوم
شفیعی ۱۳۸۸	انگیزش
شیخی ۱۳۸۳	فشاردهی
میرحسینی ۱۳۸۳	اختیار
بولا ۱۳۷۳	کیفیت
شکاری ۱۳۷۳	پویایی
یونسکو ۱۳۷۳	یادگیری
صباغیان ۱۳۸۲	
قاسمی ۱۳۵۶	
نولز ۱۹۷۳	
نولز و همکاران ۲۰۰۵	
کمیته ملی مبارزه جهانی با بیسوادی ۱۳۵۴	

صاحب نظران	اصول	صباغیان و اکبری ۱۳۹۰	میرزا محمدی و ظفری پور ۱۳۸۸	شفیعی ۱۳۸۸	شیخی ۱۳۸۳	میرحسینی ۱۳۸۳	پولا ۱۳۷۳	شکاری ۱۳۷۳	یونسکو ۱۳۷۳	صباغیان ۱۳۸۲	قاسمی ۱۳۵۶	نولز ۱۹۷۳	نولز و همکاران ۲۰۰۵	کمیته ملی مبارزه جهانی با بیسوادی ۱۳۵۴
ضرورت	*				*		*							
آگاه‌سازی	*													
تناسب	*									*				
ارتباطات	*			*	*				*			*	*	*
سودمندی	*				*		*	*	*			*		
مشارکت	*		*	*	*	*			*	*		*	*	*
تنوع	*			*	*	*				*	*	*		
انعطاف	*		*									*		
احترام	*											*		
موفقیت	*							*						
توجه به نیاز مخاطبان	*			*	*		*	*	*			*	*	
تابعی	*		*		*						*	*	*	*
ادغام	*			*	*	*	*			*		*		
انتخاب	*			*	*	*				*	*	*	*	*
همکاری	*		*	*	*	*				*		*		
جامعیت و استمرار	*		*		*		*	*	*	*		*		
آزادی ساختار	*		*		*		*	*	*	*		*		*

از آنجایی که بزرگ‌سالان مظهر توان یا ضعف هر جامعه‌اند و اندیشه‌ی مریدان جدید این است که هر چه قدر جامعه سرمایه‌گذاری‌های بیشتری را برای پردازش بزرگ‌سالان و تبدیل توان‌های بالقوه آنان به توان‌های بالفعل صرف کند، به همان قدر نسبت نوآوری جامعه افزایش می‌یابد و از جهتی محیط پیرامون در سال‌های اخیر به سرعت در حال تغییر و توسعه بوده و به منظور پرورش

کارکنان بااستعدادی که قادر به پاسخ‌گویی این تحولات باشد باید به ارائه و توسعه سیستم‌های آموزشی که با این رشد و توسعه سازگار هستند ادامه دهیم، این مسؤولیت مهم و اساسی بر عهده آموزش ضمن خدمت گذاشته شده است. علت این امر این است که پرورش تمایل افراد به یادگیری درازمدت به توسعه و تکامل سازمان کمک خواهد کرد (مصلی، ۱۳۷۸). آموزش ضمن خدمت در مفهوم سنتی خود که به معنای انتقال مجموعه‌ای مهارت‌ها و فنون به شکل استاد - شاگردی است، سابقه بسیار طولانی دارد. آنچه موجبات توجه بنیادی به آموزش ضمن خدمت به مفهوم جدید را ایجاد و تسهیل کرده، گسترده تغییر و تحولاتی است که دستاوردهای مهمی بخصوص در قلمرو فناوری به همراه داشت. در بنیاد آموزش ضمن خدمت این عقیده وجود دارد که این نوع آموزش‌ها می‌تواند دانش و مهارت مشارکت‌کنندگان را افزایش دهد و نگرش آن‌ها را مثبت گرداند (شفیع‌زاده و همکاران، ۱۳۹۲). از این رو آموزش ضمن خدمت شامل تجاربی است که معلمان پس از شروع حرفه‌ی خود کسب می‌کنند تا بتوانند وظایف آموزشی خود را به نحو مؤثری انجام دهند و همچنین نوجوانان و جوانان جامعه را برای آینده‌ای بهتر آماده کنند.

بایرز^۱ درباره آموزش ضمن خدمت می‌گوید: آموزش ضمن خدمت فقط برای تقویت تخصص و توانایی‌های کارمند برای انجام شغلی که در حال حاضر بر عهده دارد، نیست، بلکه این نوع آموزش، همچنین برای آماده کردن کارمند و تعلیم او برای کسب مشاغل بالاتر است (صباغیان و اکبری، ۱۳۸۹). اگرچه آموزش ضمن خدمت برای همه کارکنان دولت ضروری است اما آموزش معلمان به دلیل نقش و تأثیری که این قشر در توسعه و پیشرفت جامعه دارند ضروری‌تر به نظر می‌رسد؛ و سرمایه‌گذاری در جهت آموزش آن‌ها سودمندترین نوع سرمایه‌گذاری محسوب می‌شود، زیرا معلمان توانمند نقطه شروع هر تحول آموزشی هستند و به‌زعم واشیست^۲ (۲۰۰۲) سرمایه‌گذاری برای آموزش معلمان ابتدایی به دلیل بازگشت سریع‌تر نتیجه مؤثرتر داشته و موجب گسترش آموزش عمومی می‌شود (سمیعی زفرقندی، ۱۳۹۰). آموزش ضمن خدمت در راستای جلب رضایت آموزش‌های موردنیاز معلمان، دانشجویان، جامعه و نهادها سازمان یافته می‌باشد. آموزش ضمن خدمت یک فرآیند مهم برای بهبود کیفیت معلمان و بهبود مهارت‌های موردنیاز آن‌ها برای استفاده از توانایی‌های بالقوه‌شان است. مزایای آموزش ضمن خدمت شامل افزایش رضایت شغلی، بهبود عملکرد معلمان، به طور کلی توسعه اهداف خاص معلمان، بهبود منابع آموزشی در حال استفاده،

بهبود امکانات آموزشی موجود و بهبود شرایط تدریس است (تشدمیر^۳، ۲۰۱۴). مطالعات متعدد و متنوعی در رابطه با آموزش ضمن خدمت و عملکرد نیروی‌های انسانی در نظام تعلیم و تربیت صورت گرفته است که هر یک ابعاد مختلفی از این موضوع را مورد توجه قرار داده‌اند. در این رابطه نتایج پژوهش بنی‌عمریان (۱۳۹۲) نشان می‌دهد که از نظر استادان میزان کاربرد اصول آموزش بزرگ‌سالان در استادان در حد نسبتاً مطلوب بوده و از حد متوسط بالاتر است اما از نظر دانشجویان پایین‌تر از حد متوسط بود. همچنین تفاوت معناداری میان دیدگاه استادان و دانشجویان در زمینه میزان کاربرد این اصول در زمینه تدریس این استادان وجود داشت. به این معنا که از نظر دانشجویان میزان کاربرد اصول آموزش بزرگ‌سالان در تدریس استادان پایین‌تر از میزانی بود که استادان مدعی بودند. در کل نتایج این پژوهش نشان داد میزان کاربرد اصول آموزش بزرگ‌سالان در تدریس استادان دانشگاه‌ها در وضع مطلوبی نیست و حاکی از نارضایتی دانشجویان از شیوه‌های تدریس موجود است.

حسین‌پور و حشمتی‌نبوی (۱۳۹۱) در پژوهش خود به این نتایج دست یافتند که میانگین نمره کلی میزان انطباق آموزش‌های ضمن خدمت با اصول آموزش بزرگ‌سالان $3.5/2 \pm 4/6$ از ۶۵ نمره بود. فراوان‌ترین موارد عدم انطباق عبارت بود از: عدم توجه به نظر پرستاران در برنامه‌ریزی در مورد زمان و مکان برگزاری کلاس‌ها (۵۰٪)، نحوه تدریس در کلاس‌ها و ارائه نشدن مطالب به صورت کاربردی (۴۵٪)، قابل استفاده نبودن مطالب بلافاصله در محیط بالینی (۴۵٪)، عدم توجه به تجارب قبلی پرستاران در برنامه‌ریزی و اجرای کلاس‌ها (۴۲٪)، عدم توجه به نظرات آن‌ها در نحوه تدریس کلاس‌ها (۴۲٪)، نبود امکان انتخاب آزادانه زمان و موضوع دوره‌ها (۴۱٪). به طور کلی ۴۶/۹٪ پرستاران میزان رعایت اصول یادگیری بزرگ‌سالان را در آموزش‌های مداوم در حد ضعیف ارزیابی کردند. در پژوهشی دیگر ممتازمنش و شوقی شفق آریا (۱۳۸۸) به این نتایج دست یافتند که میانگین میزان رعایت اصول آموزش بزرگ‌سالان در کارگاه‌های آموزشی دانشگاه‌های علوم پزشکی به‌طور کلی ۶۱٪ و به تفکیک اصول به ترتیب اصل مشارکت ۵۵٪، مداومت ۶۴٪، فشردگی ۶۴٪، تنوع ۶۵٪، جامعیت ۶۳٪ و هماهنگی ۵۷٪ بود. یافته‌ها همچنین حاکی از این بود که میانگین میزان رعایت اصول از نظر معاونین آموزشی، مدیران EDC و سایر اعضای هیئت علمی به ترتیب ۶۰٪، ۶۱٪ و ۶۲٪ بوده است که تفاوت معناداری بین آن‌ها مشاهده نگردید. نتایج مطالعه مؤید این است که میزان رعایت اصول آموزش بزرگ‌سالان در کارگاه‌های آموزشی ارائه شده در

دانشگاه‌ها به خصوص اصول مشارکت و هماهنگی تقریباً در حد متوسط بوده است. رضایی (۱۳۸۷) در پژوهش خود به این نتایج دست یافت که معلمان بزرگسال شاغل به آموزش در مدارس بزرگسال شهر اصفهان در میانگین برخی از متغیرهای مقیاس اصول یادگیری مانند فعالیت‌های دانش‌آموز محور، ارزیابی نیازهای دانش‌آموزان بزرگسال در حین تدریس، توجه به فضای کلاس درس و انعطاف در آموزش، نمرات کمتری را نسبت به هنجار مقیاس گرفتند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که آموزش بزرگسالان در ایران نیاز به تخصصی شدن و توجه بیشتر به اصول آموزشی دارد. مصلی (۱۳۷۸) در پژوهش خود به این نتایج دست یافته است که معلمان نسبت به اصل مشارکت و هماهنگی نگرش منفی و نسبت به اصل جامعیت و تنوع نگرشی متوسط و نسبت به بقیه اصل‌ها نگرش مثبت دارند. به طور کلی معلمان نگرش مثبت نسبت به رعایت اصول آموزش بزرگسالان دارند.

تشدمیر (۲۰۱۴) در پژوهش خود به این نتایج دست یافت که نگرش معلمان نسبت به فعالیت‌های آموزش ضمن خدمت نشان می‌دهد که تفاوت معناداری بین جنس و میزان تجربه آن‌ها دارد؛ و از سوی دیگر هیچ تفاوتی با تعداد فعالیت‌های آموزش ضمن خدمت که حضور داشتند وجود ندارد. سالوادور^۱ (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان استفاده از اصول آموزش بزرگسالان در محیط‌های آموزش عالی، به استفاده و کاربرد این اصول در محیط‌های دانشگاهی دانشگاه‌های اکوادور پرداخته است. وی در این پژوهش به تجربه استفاده از اصول آموزش بزرگسالان در تدریس دانشگاهی خود در دانشگاه اشاره می‌کند و حاصل آن را تبدیل شدن به آسان‌گری به جای انتقال دهنده‌ی اطلاعات می‌داند. او که پس از آشنایی با اصول آموزش بزرگسالان، کنجکاو به استفاده از این اصول تدریس خود شده و آن را به کار گرفته است به این نتیجه دست یافت که استفاده از این اصول در تدریس‌های دانشگاهی به کیفیت آموزش کمک می‌کند و تأثیر بسزایی خواهد داشت. ماریا^۲ (۲۰۱۲) در پژوهش خود به این نتایج دست یافت که آزمون‌شوندگان نسبت به اصول آموزش بزرگسالان به نحوی خوش‌بین هستند و همچنین ممکن است که اصول آموزش بزرگسالان برای برخی فعالیت‌های یادگیری توسعه معلم کاربرد داشته باشد. مارک^۳ (۲۰۰۶) به بررسی سبک آموزش و کاربرد اصول آموزش بزرگسالان توسط مدرسان پلیس بر روی ۲۸ مدرس تمام‌وقت و ۱۴۲ مربی پاره‌وقت اعضای هیئت علمی سازمان پست دولتی غرب میانه آمریکا به روش

آمیخته پرداخت که نتایج حاکی از آن است که نمرات عوامل (اصول) برای اعضای هیئت علمی نمره متوسط ۱۲۸.۶ و انحراف معیار ۱۵.۴ می‌باشد. این نمره نشان‌دهنده یک رویکرد معلم محور به تدریس است. همچنین برتری نیرومندی مدرسان برای یک سبک معلم محور توسط Pals^۱ اندازه‌گیری و ارتباطی بین آنچه که مدرسان در کلاس انجام می‌دهند و آنچه که احساس می‌کنند آموزش مؤثر است، وجود ندارد. همچنین نتایج تحقیقات سوزن^۲ (۱۹۹۸)، ریکا^۳ و همکاران (۲۰۰۸) و رایزلی^۴ و مک‌کی^۵ (۲۰۱۳) نشان داد که شناخت و استفاده از اصول آموزش بزرگ‌سالان نه تنها به افزایش یادگیری بزرگ‌سالان کمک می‌کند بلکه منجر به احترام و اعتماد متقابل بین مدرسان و بزرگ‌سالان می‌شود و بزرگ‌سالان بهتر می‌توانند در برنامه‌های خود موفق باشند و به عنوان یک ابزار در زندگی‌شان تغییر ایجاد کند. همچنین پژوهش‌های ظفراقبال و همکاران (۲۰۱۲)، میرزامحمدی و قاضی‌زاده^۶ (۲۰۰۸)، پینن^۷ (۲۰۰۷)، یوشیموتو^۸ و همکاران (۲۰۰۷)، آشورد^۹ و همکاران (۲۰۰۴)، کارن‌مو^{۱۰} و زیگموند^{۱۱} (۲۰۰۳)، بوید^{۱۲} (۱۹۹۳)، کانو و همکاران (۱۹۹۰) و هیمتسرا^{۱۳} (۱۹۹۰) بر استفاده اصول آموزش بزرگ‌سالان در محیط‌های آموزشی تأکید می‌کنند. اما نتایج پژوهش‌های باکر^{۱۴} (۲۰۱۱) و کاریندا و همکاران^{۱۵} (۲۰۰۷) نشان داد که روش‌های مورد استفاده استادان در کلاس‌های درس با اصول آموزش بزرگ‌سالان هم‌سویی ندارد و استادان تمایل بیشتری به شیوه معلم محوری دارند و اصول آموزش بزرگ‌سالان در حد مطلوبی در کلاس‌های درس به کار گرفته نمی‌شود.

آنچه در آموزش ضمن خدمت مهم است به‌روزرسانی مهارت‌های ضروری، ارائه امکانات پیشرفته آموزش و فراگیری امکانات ارائه شده به شیوه باز و انعطاف‌پذیر است. در تمام جوامع امروزی این آموزش‌ها به یک استاندارد در تمام زمینه‌های حرفه‌ای تبدیل شده است. در آموزش‌های بزرگ‌سالان برای رسیدن به افزایش بهره‌وری، ایجاد انگیزه در کارکنان، حفظ توسعه کارکنان، به حداقل رساندن معایب، به حداقل رساندن انرژی محیط کار وظایف نظارتی و مدیریتی و همچنین برای رسیدن به نتایج مورد انتظار در آموزش ضمن خدمت باید درجه اول اصول آموزش بزرگ‌سالان در نظر گرفته شود. هر یک از این اصول می‌تواند تأثیر ویژه‌ای در آموزش ضمن خدمت

1. Principles of Adult Learning Scale	2. Susen	3. Rebecca
4. Lori Risley	5. Makee	6. Mirzamohammadi & Ghazizade
7. Penns	8. Keti chi yoshimoto	9. Frank ashworth
10. Karen Moo	11. Zygmont	12. Boyd
13. Hiemstra	14. Baker	15. Karinda et al

معلمان داشته باشد و می‌تواند منجر به توسعه و پیشرفت بزرگسالان شده و کیفیت و کارایی آن‌ها را تضمین نماید (اوزوم بکتاش^۱، ۲۰۱۰). به هر حال آموزش‌های ضمن خدمت از دیرباز از اهمیت خاصی برخوردار بوده و در مقایسه با سایر آموزش‌ها از جایگاه ویژه‌ای به لحاظ بهبود کیفی و توانمندسازی معلمان برخوردار است و به دلیل پیشرفت علم و به روز نمودن اطلاعات تخصصی و عمومی معلمان و همچنین تغییر نظام آموزشی و کتاب‌های درسی، اهمیت برگزاری دوره‌های آموزش ضمن خدمت معلمان دوچندان شده است. توجه به مسأله‌ی میزان کاربرد اصول آموزش بزرگسالان در آموزش ضمن خدمت معلمان ناشی از این است که دستیابی به این اصول می‌تواند راهکارهایی مناسب در زمینه رسیدن به اهداف معلمان، بهبود کیفیت آموزش و همچنین کمک در آگاه‌سازی معلمان در استفاده از این اصول که می‌تواند منجر به افزایش دانش موجود شود، ارائه دهد. بنابراین با توجه به اهمیت مطالب فوق، این پژوهش به دنبال این است که میزان کاربرد اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت معلمان ابتدایی شهر یاسوج را بررسی نماید.

سؤالات پژوهش

۱. از نظر معلمان ابتدایی شهر یاسوج اصول آموزش بزرگسالان به چه میزان در برنامه‌های آموزش‌های ضمن خدمت استفاده می‌شود؟
۲. از نظر معلمان ابتدایی شهر یاسوج ابعاد چهارگانه برنامه درسی آموزش بزرگسالان (تعیین اهداف، محتوا، روش‌ها و فنون ارزشیابی) به چه میزان در آموزش‌های ضمن خدمت استفاده شده است؟
۳. آیا بین نظرات معلمان ابتدایی زن و مرد شهر یاسوج در مورد میزان استفاده از اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت تفاوت معناداری وجود دارد؟
۴. آیا بین نظرات معلمان ابتدایی رشته‌های تحصیلی مختلف شهر یاسوج در مورد میزان استفاده از اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت تفاوت معناداری وجود دارد؟
۵. آیا بین نظرات معلمان ابتدایی دارای سوابق خدمت مختلف شهر یاسوج در مورد میزان

استفاده از اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت تفاوت معناداری وجود دارد؟

۶. آیا بین نظرات معلمان ابتدایی دارای مدارک تحصیلی مختلف شهر یاسوج در مورد میزان استفاده از اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت تفاوت معناداری وجود دارد؟

۷. آیا بین نظرات معلمان ابتدایی زن و مرد شهر یاسوج در مورد میزان کاربرد ابعاد برنامه درسی آموزش بزرگسالان در برنامه درسی آموزش ضمن خدمت تفاوت معناداری وجود دارد؟

روش‌شناسی

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و در قالب یک مطالعه توصیفی - پیمایشی انجام شده است.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه‌ی آماری مورد مطالعه در این پژوهش تمامی معلمان ابتدایی شهر یاسوج در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ بودند. آمار کل معلمان ابتدایی شهر یاسوج ۱۵۶۷ نفر بوده که از این تعداد ۷۶۶ نفر مرد (۴۹ درصد) و ۸۰۱ نفر زن (۵۱ درصد) بودند. برای انتخاب نمونه معرف از جامعه مزبور، از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبی استفاده شده است. در این روش علاوه بر آنکه تعداد طبقه‌های نمونه برابر تعداد طبقه‌های جامعه است، نسبت هر طبقه نیز در جامعه درست برابر نسبت همان طبقه در نمونه است. به این ترتیب با مراجعه به ۱۹ مدرسه پسرانه مستقل، ۲۷ مدرسه دخترانه مستقل و ۱۱ مدرسه مختلط و چندپایه از مدارس مقطع ابتدایی پرسش‌نامه‌ها را در بین معلمان توزیع کرده و پس از تکمیل، جمع‌آوری نموده است. توضیحاتی از جمله اطمینان بخشی به آزمودنی‌ها در خصوص محرمانه بودن اطلاعات به دست آمده و دادن آزادی برای شرکت در پژوهش که از نکات رعایت شده اخلاق پژوهش باشد، گفته شد. حجم نمونه پژوهش از طریق جدول مورگان و کرجسی^۱ و فرمول کوکران ۳۰۸ نفر به نسبت درصد آن‌ها در جامعه (۱۵۱ مرد و ۱۵۷ زن) تعیین شد.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات پژوهش و روایی و پایایی آن

برای جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش از پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شده است. این پرسش‌نامه شامل دو بخش است. در بخش اول این پرسش‌نامه به سوالات جمعیت‌شناسی از جمله (جنسیت، رشته‌های تحصیلی، مدارک و سوابق خدمت) و در بخش دوم پرسش‌نامه به سوالات میزان کاربرد اصول آموزش بزرگسالان (اصول آزادی ساختار، جامعیت و استمرار، سودمندی، توجه به نیاز مخاطبان، تابعی بودن، ادغام، مشارکت، تنوع، فشرده‌گی، تداوم، انتخابی بودن، هماهنگی، همکاری و ارتباطات) در آموزش ضمن خدمت نظر دادند. این پرسش‌نامه دارای ۴۱ سؤال چندگزینه‌ای بوده و به صورت مقیاس پنج ارزشی لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، تا حدودی، کم، خیلی کم) درجه‌بندی شده بود. همان‌طور که نوشته شده شیوه نمره‌دهی از یک تا پنج می‌باشد؛ بنابراین حداقل و حداکثر نمره برای سوالات پرسش‌نامه از ۴۱ تا ۲۰۵ می‌باشد. روایی صوری و محتوایی پرسش‌نامه از طریق بررسی نظر متخصصان به‌دست آمد. بدین‌گونه؛ تعیین روایی صوری در یک پانل ۴ نفره تخصصی با حضور استادان متخصص، برای یافتن سطح دشواری، میزان عدم تناسب، ابهام عبارات و یا وجود نارسایی در معانی کلمات انجام گرفت که نظرات آنها به صورت تغییرات جزئی در پرسش‌نامه اعمال شد. همچنین جهت بررسی روایی محتوایی، نمونه‌ی پرسش‌نامه به چند نفر از استادان نشان داده شد و درخواست گردید پس از مطالعه پرسش‌نامه، نظرات خود را در ارزیابی روایی محتوایی به خصوص موارد رعایت دستور زبان، استفاده از کلمات مناسب، قرارگیری سوالات در جای مناسب خود، زمان تکمیل پرسش‌نامه و ضروری و غیرضروری بودن سوالات اعمال نمایند. بدین‌گونه پس از جمع‌آوری نظرات، در یک پانل ۴ نفره تخصصی، پرسش‌نامه نهایی تدوین گردید. برای تعیین پایایی پرسش‌نامه این پژوهش از روش همسانی درونی (آلفای کرونباخ) استفاده شده که در این پژوهش ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۷ به‌دست آمد. همچنین پایایی خرده مقیاس‌های اصول آموزش بزرگسالان (اصول آزادی ساختار ۰/۷۶، جامعیت و استمرار ۰/۸۰، سودمندی ۰/۸۲، توجه به نیاز مخاطبان ۰/۷۴، تابعی بودن ۰/۸۹، ادغام ۰/۹۱، مشارکت ۰/۸۷، تنوع ۰/۸۵، فشرده‌گی ۰/۸۰، تداوم ۰/۸۴، انتخابی بودن ۰/۷۳، هماهنگی ۰/۷۲، همکاری ۰/۷۳ و ارتباطات ۰/۸۳) به‌دست آمد.

روش‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات

انتخاب و استفاده از روش‌های آماری در هر پژوهش به عواملی از جمله ماهیت موضوع

پژوهش، اهداف و امکانات اجرایی محقق بستگی دارد؛ بنابراین پس از گردآوری داده‌ها برای توصیف و تجزیه و تحلیل داده‌ها از دو روش آماری استفاده شد. (۱) آمار توصیفی به منظور جمع‌آوری و طبقه‌بندی داده‌ها و محاسبه شاخص‌های آماری از جمله فراوانی، فراوانی نسبی، میانگین، واریانس و انحراف معیار. (۲) آمار استنباطی: در این آمار از چند آزمون استفاده گردید. الف) **تک نمونه‌ای**: در این پژوهش برای مقایسه نمره میانگین اصول آموزش بزرگسالان با نمره ملاک و نمره میانگین ابعاد برنامه درسی با نمره ملاک استفاده گردید. ب) **آزمون مانوا**^۱: در این پژوهش برای مقایسه میانگین متغیرهای جنسیت، رشته‌های تحصیلی، سوابق خدمت و مدارک تحصیلی نسبت به کاربرد اصول آموزش بزرگسالان و ابعاد برنامه‌درسی در آموزش ضمن خدمت به کار برده شد. ج) **آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه یا آنوا**^۲: برای آزمون تفاوت میانگین یک متغیر در بین بیش از دو گروه (۳ گروه و بیشتر) به کار می‌رود. در این پژوهش برای تفاوت میانگین اصول آموزش بزرگسالان در بین متغیرهای مدارک تحصیلی، رشته‌های تحصیلی و سوابق کار معلمان استفاده شده است. د) **آزمون گابریل**^۳: این آزمون زمانی که حجم نمونه نابرابر باشد و تعداد میانگین‌ها بیش از دو تا باشد استفاده می‌شود.

یافته‌ها

ویژگی‌های جمعیت‌شناسی معلمان ابتدایی شهر یاسوج به تفکیک جنسیت، رشته‌های تحصیلی، مدارک تحصیلی و سوابق خدمت در جدول (۲) ارائه گردیده است.

جدول ۲: ویژگی‌های جمعیت‌شناسی معلمان ابتدایی شهر یاسوج به تفکیک جنسیت، مدارک تحصیلی، سوابق خدمت و رشته‌های تحصیلی

متغیر	فراوانی	فراوانی نسبی
جنسیت	مرد	۱۵۱
	زن	۱۵۷
مدارک تحصیلی	دیپلم	۱۴
	فوق‌دیپلم	۱۲۹
	لیسانس	۱۵۹
	فوق‌لیسانس و بالاتر	۶

متغیر	فراوانی	فراوانی نسبی
سوابق خدمت	۱-۵ سال	۱۸ / ۵/۸٪
	۶-۱۰ سال	۶۰ / ۱۹/۵۵٪
	۱۱-۱۵ سال	۵۰ / ۱۶/۲٪
	۱۶-۲۰ سال	۶۴ / ۲۰/۸۵٪
	۲۱-۲۵ سال	۶۶ / ۲۱/۴٪
	۲۶ به بالا	۵۰ / ۱۶/۲٪
رشته‌های تحصیلی	آموزش ابتدایی	۲۶۰ / ۸۴/۴٪
	آموزش علوم تجربی	۱۴ / ۴/۵٪
	علوم تربیتی و روان‌شناسی	۱۲ / ۳/۹٪
	آموزش ریاضی	۰ / ۰٪
	ادبیات و علوم انسانی	۷ / ۲/۳٪
	غیره	۱۵ / ۴/۹٪

اطلاعات مندرج در جدول فوق نشان می‌دهد از بین ۳۰۸ معلمی که پرسش‌نامه‌ها را تکمیل کرده‌اند، ۱۵۱ نفر مرد و ۱۵۷ نفر زن بودند. از بین ۳۰۸ نفر ۱۴ نفر دارای مدرک دیپلم، ۱۲۹ نفر فوق دیپلم، ۱۵۹ نفر لیسانس و ۶ نفر دارای مدرک فوق لیسانس و بالاتر بودند. سوابق خدمت معلمان به ترتیب ۱۸ نفر بین ۱ تا ۵ سال، ۶۰ نفر بین ۶ تا ۱۰ سال، ۵۰ نفر بین ۱۱ تا ۱۵ سال، ۶۴ نفر بین ۱۶ تا ۲۰ سال، ۶۶ نفر بین ۲۱ تا ۲۵ سال و ۵۰ نفر دارای سابقه خدمت ۲۶ سال به بالا بودند. همچنین از بین ۳۰۸ نفر ۲۶۰ نفر دارای رشته آموزش ابتدایی، ۱۴ نفر دارای رشته آموزش علوم تجربی و ۱۲ نفر دارای روان‌شناسی و علوم تربیتی، ۰ نفر آموزش ریاضی و ۱۵ نفر غیره بودند.

۱. از نظر معلمان ابتدایی شهر یاسوج اصول آموزش بزرگسالان به چه میزان در

برنامه‌های آموزش‌های ضمن خدمت استفاده می‌شود؟

شاخص‌های توصیفی مربوط به نظر معلمان در مورد رعایت اصول آموزش بزرگسالان در

دوره‌های آموزش ضمن خدمت معلمان ابتدایی شهر یاسوج در جدول (۳) ارائه گردیده است.

جدول ۳: نتایج آزمون t تک نمونه‌ای مقایسه میانگین نمرات اصول آموزش بزرگسالان

به تفکیک با نمره ملاک

سطح معناداری	نمره ملاک	انحراف معیار	میانگین	اصول آموزش بزرگسالان
۰/۰۰۰۱**	۳	۰/۸۴	۳/۹۴	آزادی ساختار
۰/۰۰۰۱**	۳	۰/۸۳	۳/۵۸	جامعیت و استمرار
۰/۰۰۰۱**	۳	۰/۹۲	۳/۴۲	سودمندی
۰/۰۰۰۱**	۳	۰/۹۲	۳/۴۷	توجه به نیاز مخاطبان
۰/۰۰۰۱**	۳	۰/۸۲	۳/۶۱	تابعی بودن
۰/۰۰۰۱**	۳	۰/۸۶	۳/۴۹	ادغام
۰/۰۰۳**	۳	۱/۰۷	۲/۸۲	مشارکت
۰/۰۵۱	۳	۰/۹۱	۳/۱۰	تنوع
۰/۰۰۰۱**	۳	۰/۷۷	۳/۴۸	فشرده‌گی
۰/۰۰۰۱**	۳	۰/۹۷	۳/۵۱	تداوم
۰/۰۰۰۱**	۳	۰/۸۴	۳/۳۲	انتخابی بودن
۰/۰۰۰۱**	۳	۰/۸۵	۳/۴۳	هماهنگی
۰/۰۰۱**	۳	۱/۰۰	۳/۱۹	همکاری
۰/۰۰۰۱**	۳	۱/۰۱	۳/۳۹	ارتباطات
۰/۰۰۰۱**	۳	۰/۶۹	۳/۴۱	کل اصول

** P < 0/001

براساس یافته‌های جدول (۳) میانگین واقعی و انحراف معیار اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت به این ترتیب می‌باشد: آزادی ساختار ۳/۹۴، ۰/۸۴؛ جامعیت و استمرار ۳/۵۸، ۰/۸۳؛ سودمندی ۳/۴۲، ۰/۹۲؛ توجه به نیاز مخاطبان ۳/۴۷، ۰/۹۲؛ تابعی بودن ۳/۶۱، ۰/۸۲؛ ادغام ۳/۴۹، ۰/۸۶؛ مشارکت ۲/۸۲، ۱/۰۷؛ تنوع ۳/۱۰، ۰/۹۱؛ فشرده‌گی ۳/۴۸، ۰/۷۷؛ تداوم ۳/۵۱، ۰/۹۷؛ انتخابی بودن ۳/۳۲، ۰/۸۴؛ هماهنگی ۳/۴۳، ۰/۸۵؛ همکاری ۳/۱۹، ۱/۰۰؛ ارتباطات ۳/۳۹، ۱/۰۱ و کلیه اصول ۳/۴۱، ۰/۶۹. از نظر معلمان بیشترین و کمترین کاربرد را به ترتیب اصل آزادی ساختار با میانگین (۳/۹۴) و اصل مشارکت با میانگین (۲/۸۲) در آموزش ضمن

خدمت شهر یاسوج دارند. همچنین کلیه اصول آموزش بزرگسالان به جز اصل تنوع در سطح ۹۹ درصد معنادار هستند و اصل تنوع معنادار نیست.

۲. از نظر معلمان ابتدایی شهر یاسوج ابعاد چهارگانه برنامه درسی آموزش

بزرگسالان (تعیین اهداف، محتوا، روش‌ها و فنون ارزشیابی) به چه میزان در آموزش‌های ضمن خدمت استفاده شده است؟

شاخص‌های توصیفی مربوط به نظر معلمان در مورد ابعاد چهارگانه برنامه درسی آموزش

بزرگسالان (تعیین اهداف، محتوا، روش‌ها و فنون ارزشیابی) در آموزش‌های ضمن خدمت معلمان ابتدایی شهر یاسوج در جدول (۴) ارائه گردیده است.

جدول ۴: نتایج آزمون t تک نمونه‌ای مقایسه میانگین نمرات هر یک از ابعاد چهارگانه

برنامه درسی آموزش بزرگسالان در آموزش‌های ضمن خدمت

ابعاد برنامه درسی	میانگین	انحراف استاندارد	نمره ملاک	T	سطح معناداری
اهداف	۳/۶۲	۰/۷۲	۳	۱۵/۱۸	۰/۰۰۰۱***
محتوا	۳/۴۶	۰/۷۲	۳	۱۱/۱۱	۰/۰۰۰۱***
روش‌ها	۳/۳۱	۰/۷۰	۳	۷/۸۰	۰/۰۰۰۱***
ارزشیابی	۳/۲۲	۰/۸۲	۳	۴/۸۸	۰/۰۰۰۱***

*** $P < 0/001$

یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد که میانگین و انحراف استاندارد ابعاد برنامه درسی در

آموزش ضمن خدمت شهر یاسوج به این ترتیب می‌باشد: اهداف ۳/۶۲، ۰/۷۲؛ محتوا ۳/۴۶، ۰/۷۲؛

روش‌ها ۳/۳۱، ۰/۷۰؛ و ارزشیابی ۳/۲۲، ۰/۸۲. با توجه به میانگین به دست آمده از نظرات معلمان

در مورد هر یک از ابعاد برنامه درسی و مقایسه آنها با میانگین فرضی جامعه (۳) درمی‌یابیم که از

دیدگاه معلمان ابتدایی شهر یاسوج میانگین هر چهار بعد برنامه درسی از میانگین فرضی بیشتر

می‌باشد و بعد «اهداف» بیشترین میزان و بعد «ارزشیابی» کمترین میزان کاربرد داشته است. این

نتایج در سطح $P < 0/001$ معنادار بوده است.

۳. آیا بین نظرات معلمان ابتدایی زن و مرد شهر یاسوج در مورد میزان استفاده از اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت تفاوت معناداری وجود دارد؟

شاخص‌های توصیفی مربوط به نظر معلمان در مورد رعایت اصول آموزش بزرگسالان در دوره‌های آموزش ضمن خدمت معلمان ابتدایی شهر یاسوج بر حسب متغیر جنسیت در جدول (۵) و (۶) ارائه گردیده است.

جدول ۵: نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیری مانوا جهت معناداری اثر متغیر جنسیت در میزان کاربرد اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت

متغیر	لامبدا ویلکز ^۱	F	Eta2	Sig
جنسیت	۰/۹۱۳	۱/۹۸۶	۰/۰۸۷	۰/۰۱۹

نتایج جدول فوق حاکی از آن است که کاربرد اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت بر اساس متغیر جنسیت با توجه به سطح اطمینان به‌دست آمده (۰/۰۱۹) معنادار می‌باشد.

جدول ۶: نتایج تحلیل واریانس واریانس یک‌راهه در متن مانوا در مورد میزان استفاده از اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت با توجه به متغیر جنسیت

سطح معناداری	F	درجه آزادی	مجموع مجذورات	میانگین زن‌ها	میانگین مردها	اصول آموزش بزرگسالان
۰/۱۵۷	۲/۰۱۴	۱	۱/۴۱۳	۴/۰۰	۳/۸۷	آزادی ساختار
۰/۰۰۶**	۷/۶۱	۱	۵/۱۳۴	۳/۷۰	۳/۴۵	جامعیت و استمرار
۰/۰۰۱**	۱۱/۷۴	۱	۹/۱۲۸	۳/۶۱	۳/۲۲	سودمندی
۰/۰۰۱**	۱۱/۱۸	۱	۹/۱۷۷	۳/۶۴	۳/۳۰	توجه به نیاز مخاطبان
۰/۰۶۴	۳/۴۷	۱	۲/۳۴۴	۳/۶۹	۳/۵۲	تابعی بودن

سطح معناداری	F	درجه آزادی	مجموع مجزورات	میانگین زن‌ها	میانگین مردها	اصول آموزش بزرگسالان
۰/۱۹۰	۱/۷۳	۱	۱/۲۸۴	۳/۵۵	۳/۴۲	ادغام
۰/۰۲۳*	۵/۱۸	۱	۵/۸۴	۲/۹۵	۲/۶۸	مشارکت
۰/۰۶۷	۳/۳۷	۱	۲/۷۶	۳/۲۰	۳/۰۰	تنوع
۰/۱۰۱	۲/۷۱	۱	۱/۵۹	۳/۵۵	۳/۴۱	فشرده‌گی
۰/۴۱۱	۰/۶۸	۱	۰/۶۴	۳/۴۶	۳/۵۶	(تداوم)
۰/۴۱۹	۰/۶۵	۱	۰/۴۶	۳/۲۹	۳/۳۶	انتخابی بودن
۰/۷۳۴	۰/۱۲	۱	۰/۰۸	۳/۴۲	۳/۴۵	هماهنگی
۰/۴۳۲	۰/۶۲	۱	۰/۶۲	۳/۲۴	۳/۱۵	همکاری
۰/۱۶۴	۱/۹۵	۱	۱/۹۷	۳/۴۷	۳/۳۱	ارتباطات

** P < 0/01   *P < 0/05

یافته‌های حاصل از جدول فوق گویای آن است که میانگین دو گروه مرد و زن در استفاده از اصول آموزش بزرگسالان از جمله اصل جامعیت و استمرار، سودمندی و توجه به نیاز مخاطبان در سطح $P < 0/01$ و اصل مشارکت در سطح $P < 0/05$ معنادار بوده است. همچنین در بقیه اصول از جمله اصول تفاوت معناداری با یکدیگر نداشته و این دو گروه در سطح اطمینان ۹۵ درصد در میانگین اصول آموزش بزرگسالان با هم مشابه هستند.

۴. آیا بین نظرات معلمان ابتدایی رشته‌های تحصیلی مختلف شهر یاسوج در مورد میزان استفاده از اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت تفاوت معناداری وجود دارد؟

شاخص‌های توصیفی مربوط به نظر معلمان در مورد رعایت اصول آموزش بزرگسالان در دوره‌های آموزش ضمن خدمت معلمان ابتدایی شهر یاسوج بر حسب متغیر رشته‌های تحصیلی در جدول (۷ و ۸) ارائه گردیده است.

جدول ۷: نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیری مانوا جهت معناداری اثر متغیر رشته‌های تحصیلی در میزان کاربرد اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت

متغیر	لامبدا ویلکز	F	Eta2	Sig
رشته‌های تحصیلی	۰/۷۴۸	۱/۲۳۷	۰/۰۵۶	۰/۰۹۴

نتایج جدول ۷ حاکی از آن است که کاربرد اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت بر اساس متغیر رشته‌های تحصیلی با توجه به سطح اطمینان به دست آمده (۰/۰۹۴) معنادار نمی‌باشد.

جدول ۸: نتایج تحلیل واریانس واریانس یک‌راهه در متن مانوا در میزان استفاده از اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت با توجه به متغیر رشته‌های تحصیلی

sig	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F	رشته‌های تحصیلی					اصول آموزش بزرگسالان
					غیره	ادبیات و علوم انسانی	روان‌شناسی و علوم تربیتی	آموزش علوم تجربی	آموزش ابتدایی	
۰/۱۷۴	۴/۴۹	۵	۰/۸۹۸	۱/۶۰۳	۳/۴۷	۴/۲۸	۴/۰۸	۳/۹۶	۳/۹۵	آزادی ساختار
۰/۲۳۹	۳/۸۹	۵	۰/۷۸	۱/۳۸۶	۳/۲۸	۴/۱۰	۳/۷۵	۳/۴۶	۳/۵۸	جامعیت و استمرار
۰/۴۵۶	۴/۰۷	۵	۰/۸۱۴	۰/۹۱۴	۳/۲۵	۴/۰۰	۳/۵۲	۳/۵۱	۳/۴۰	سودمندی
۰/۱۴۲	۵/۸۷	۵	۱/۱۷۴	۱/۷۳۴	۳/۲۰	۳/۵۷	۴/۰۸	۳/۳۵	۳/۴۶	توجه به نیاز مخاطبان
۰/۱۶۵	۵/۰۱	۵	۱/۰۰۳	۱/۶۳۷	۳/۸۳	۳/۹۲	۴/۰۶	۳/۷۵	۳/۵۸	تابعی بودن
۰/۱۲۳	۶/۶۰	۵	۱/۳۲۰	۱/۸۲۹	۳/۳۹	۳/۹۷	۴/۰۰	۳/۳۴	۲/۴۶	ادغام
۰/۸۴۰	۱/۶۵	۵	۰/۳۳	۰/۳۵۵	۲/۹۸	۲/۴۲	۲/۹۴	۲/۸۰	۲/۸۱	مشارکت
۰/۸۳۲	۱/۲۸	۵	۰/۲۵	۰/۳۶۶	۳/۱۳	۳/۲۸	۳/۳۱	۲/۹۲	۳/۰۹	تنوع
۰/۸۹۰	۱/۶۲	۵	۰/۳۲	۰/۲۸۲	۳/۴۰	۳/۴۲	۳/۵۶	۳/۳۰	۳/۴۹	فشرده‌گی
۰/۵۵۶	۳/۹۸	۵	۰/۸۰	۰/۷۵۴	۳/۳۳	۳/۲۸	۳/۹۱	۳/۵۷	۳/۵۰	تداوم

sig	مجموع مجدورات	df	میانگین مجدورات	F	رشته‌های تحصیلی					اصول آموزش بزرگسالان
					غیره	ادبیات و علوم انسانی	روان‌شناسی و علوم تربیتی	آموزش علوم تجربی	آموزش ابتدایی	
۰/۸۰۴	۴/۶۲	۵	۰/۹۲۵	۰/۴۰۶	۳/۳۵	۳/۴۲	۳/۵۳	۳/۵۰	۳/۳۰	انتخابی بودن
۰/۱۵۱	۵/۶۸	۵	۱/۱۴	۱/۴۹۶	۳/۳۰	۳/۲۱	۳/۷۹	۳/۰۰	۳/۴۵	هماهنگی
۰/۸۳۷	۲/۱۵	۵	۰/۴۳	۰/۳۰۸	۳/۳۷	۳/۲۸	۳/۲۰	۲/۹۶	۳/۱۹	همکاری
۰/۷۹۹	۱/۹۷	۵	۰/۳۹	۰/۴۱۳	۳/۵۰	۳/۷۱	۳/۵۰	۳/۱۸	۳/۳۸	ارتباطات

بر اساس یافته‌های جدول فوق در بین گروه‌های رشته‌های تحصیلی از جمله (آموزش ابتدایی، آموزش علوم تجربی، روان‌شناسی و علوم تربیتی، ادبیات و غیره) در میزان استفاده از اصول آموزش بزرگسالان هیچ تفاوت معناداری بین آنها وجود ندارد. این گروه‌ها در سطح اطمینان ۹۵ درصد در میانگین استفاده از اصول آموزش بزرگسالان مشابه هستند.

۵. آیا بین نظرات معلمان ابتدایی دارای سوابق خدمت مختلف شهر یاسوج در مورد

میزان کاربرد اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت تفاوت معناداری وجود دارد؟

شاخص‌های توصیفی مربوط به نظر معلمان در مورد رعایت اصول آموزش بزرگسالان در دوره‌های آموزش ضمن خدمت معلمان ابتدایی شهر یاسوج بر حسب متغیر سوابق خدمت در جدول (۹ و ۱۰) ارائه گردیده است.

جدول ۹: نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیری مانوا جهت معناداری اثر متغیر سوابق خدمت در میزان کاربرد اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت

Sig	Eta2	F	لامبدا ویلکز	متغیر
۰/۱۱۹	۰/۰۵۵	۱/۲۱۰	۰/۷۵۳	سوابق خدمت

نتایج جدول فوق حاکی از آن است که کاربرد اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت بر اساس متغیر سوابق خدمت با توجه به سطح اطمینان به‌دست آمده (۰/۱۱۹) معنادار نمی‌باشد.

جدول ۱۰: نتایج تحلیل واریانس واریانس یک‌راهه در متن مانوا در میزان استفاده از اصول آموزش بزرگ‌سالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت با توجه به متغیر سوابق خدمت

sig	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F	سوابق خدمت						اصول آموزش بزرگ‌سالان
					۲۵ سال به بالا	۲۱-۲۵	۱۶-۲۰	۱۱-۱۵	۶-۱۰	۱-۵	
۰/۳۵۲	۳/۹۲	۵	۰/۷۸	۱/۱۱۶	۳/۹۳	۳/۹۲	۳/۷۹	۳/۹۱	۴/۱۳	۴/۰۳	آزادی ساختار
۰/۵۸۳	۲/۶۱	۵	۰/۵۲	۰/۷۵۵	۳/۶۰	۳/۴۵	۴/۵۱	۳/۶۶	۳/۶۷	۳/۷۳	جامعیت و استمرار
۰/۴۵۰	۳/۴۰	۵	۰/۶۸	۰/۹۴۸	۳/۴۴	۳/۲۲	۳/۴۷	۳/۴۷	۳/۵۴	۳/۳۳	سودمندی
۰/۵۳۰	۳/۵۵	۵	۰/۷۱	۰/۸۲۹	۳/۳۶	۳/۳۶	۳/۴۹	۳/۶۵	۳/۵۵	۳/۴۲	توجه به نیاز مخاطبان
۰/۱۱۱	۶/۰۸	۵	۱/۲۲	۱/۸۰۷	۳/۷۱	۳/۴۰	۳/۵۱	۴/۶۹	۳/۷۸	۳/۵۷	تابعی بودن
۰/۶۷۷	۲/۳۶	۵	۰/۴۷	۰/۶۳۰	۳/۴۴	۳/۳۷	۳/۵۱	۳/۵۰	۳/۶۳	۳/۳۹	ادغام
۰/۱۴۴	۹/۴۰	۵	۱/۸۸	۱/۶۶۱	۲/۵۱	۲/۷۲	۲/۸۹	۳/۰۸	۲/۸۸	۲/۸۱	مشارکت
۰/۲۴۷	۵/۵	۵	۱/۱	۱/۳۳۹	۲/۹۱	۳/۰۶	۳/۰۱	۳/۱۷	۳/۳۱	۳/۱۸	تنوع
۰/۸۶۷	۱/۱۱	۵	۰/۲۲	۰/۳۷۳	۳/۴۱	۳/۴۳	۳/۵۰	۳/۴۸	۳/۵۸	۳/۴۳	فشرده‌گی
۰/۶۴۳	۳/۲۱	۵	۰/۶۴۲	۰/۶۷۴	۳/۶۲	۳/۵۴	۳/۳۶	۳/۴۶	۳/۶۱	۳/۳۹	تداوم
۰/۷۲۴	۲/۰۲	۵	۰/۴۰	۰/۵۶۹	۳/۳۵	۳/۳۲	۳/۳۲	۲/۳۳	۳/۳۹	۳/۰۲	انتخابی بودن
۰/۱۰۵	۶/۵۹	۵	۱/۳۲	۱/۸۴۰	۳/۵۰	۳/۳۹	۳/۳۵	۳/۴۵	۳/۶۳	۳/۰۰	همانگی
۰/۲۶۹	۶/۴۳	۵	۱/۲۹	۱/۲۸۷	۳/۱۰	۳/۱۷	۳/۱۵	۳/۳۰	۳/۳۸	۲/۷۸	همکاری
۰/۱۴۲	۸/۳۹	۵	۱/۶۸	۱/۶۷۰	۳/۲۱	۳/۲۷	۳/۳۰	۳/۵۳	۳/۶۶	۳/۴۲	ارتباطات

بر اساس یافته‌های جدول فوق در بین گروه‌های سوابق خدمت از جمله (۱-۵، ۶ تا ۱۰، ۱۱ تا ۱۵، ۱۶-۲۰، ۲۱-۲۵ و ۲۶ به بالا) در میزان استفاده از اصول آموزش بزرگ‌سالان هیچ تفاوت معناداری بین آنها وجود ندارد. این گروه‌ها در سطح اطمینان ۹۵ درصد در میانگین استفاده از اصول آموزش بزرگ‌سالان مشابه هستند.

۶. آیا بین نظرات معلمان ابتدایی دارای مدارک تحصیلی مختلف شهر یاسوج در مورد میزان استفاده از اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت تفاوت معناداری وجود دارد؟

شاخص‌های توصیفی مربوط به نظر معلمان در مورد رعایت اصول آموزش بزرگسالان در دوره‌های آموزش ضمن خدمت معلمان ابتدایی شهر یاسوج بر حسب متغیر مدارک تحصیلی در جدول (۱۱ و ۱۲) ارائه گردیده است.

جدول ۱۱: نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیری مانوا جهت معناداری اثر متغیر مدارک تحصیلی مختلف در میزان کاربرد اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت

متغیر	لامبدا ویلکز	F	Eta2	Sig
مدارک تحصیلی	۰/۱۰۰	۲/۰۸۷	۰/۰۹۱	۰/۰۱۳

نتایج جدول فوق حاکی از آن است که کاربرد اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت بر اساس متغیر مدارک تحصیلی با توجه به سطح اطمینان به‌دست آمده (۰/۰۱۳) معنادار می‌باشد.

جدول ۱۲: نتایج تحلیل واریانس واریانس یک‌راهه در متن مانوا میزان استفاده از اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت با توجه به متغیر مدارک تحصیلی

sig	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F	مدارک تحصیلی				اصول آموزش بزرگسالان
					فوق لیسانس و بالاتر	لیسانس	فوق دیپلم	دیپلم	
۰/۶۴۳	۱/۲۰	۴	۰/۳۰	۰/۵۵۸	۴/۰۸	۳/۹۰	۴	۳/۷۹	آزادی ساختار
۰/۷۸۸	۲/۶۱	۴	۰/۶۵	۰/۳۵۲	۳/۲۵	۳/۵۸	۳/۶۰	۳/۵۷	جامعیت و استمرار
۰/۵۸۰	۲/۶۳	۴	۰/۶۶	۰/۶۵۶	۳/۰۴	۳/۸۰	۳/۴۹	۳/۴۱	سودمندی
۰/۶۵۶	۲/۶۰	۴	۰/۶۵	۰/۸۵۵	۲/۹۲	۳/۴۶	۳/۵۱	۳/۵۳	توجه به نیاز مخاطبان
۰/۸۷۹	۰/۴۶	۴	۰/۱۲	۰/۲۲۵	۳/۵۰	۳/۵۸	۳/۶۳	۳/۷۱	تابعی بودن

sig	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F	مدارک تحصیلی				اصول آموزش بزرگ‌سالان
					فوق لیسانس و بالاتر	لیسانس	فوق دیپلم	دیپلم	
۰/۶۲۰	۱/۳۴	۴	۰/۳۴	۰/۵۹۳	۳/۳۰	۳/۴۳	۳/۵۴	۳/۶۴	ادغام
۰/۴۱۹	۳/۸۷	۴	۰/۹۷	۰/۹۴۵	۲/۲۷	۲/۷۹	۲/۹۰	۲/۶۲	مشارکت
۰/۲۲۷	۳/۶۴	۴	۰/۹۱	۱/۴۵۶	۳/۱۰	۳/۰۴	۳/۲۱	۲/۸۷	تنوع
۰/۵۵۴	۱/۷۰	۴	۰/۴۳	۰/۶۹۸	۳/۱۲	۳/۴۵	۳/۵۳	۳/۴۵	فشاردگی
۰/۵۹۹	۳/۴۲	۴	۰/۸۵	۰/۶۲۵	۳/۱۶	۳/۵۰	۳/۵۰	۳/۷۸	تداوم
۰/۷۴۱	۱/۴۲	۴	۰/۳۶	۰/۴۱۷	۳/۳۳	۳/۲۸	۳/۳۶	۳/۵۰	انتخابی بودن
۰/۳۱۵	۲/۵۹	۴	۰/۶۵	۱/۱۸۷	۲/۹۲	۳/۴۰	۳/۴۸	۳/۶۰	هماهنگی
۰/۶۴۹	۱/۶۹	۴	۰/۴۲	۰/۵۴۹	۲/۸۳	۳/۱۵	۳/۲۶	۳/۱۸	همکاری
۰/۰۳۷*	۹/۷۴	۴	۲/۴۴	۲/۸۵۳	۲/۵۰	۳/۳۶	۳/۵۱	۳/۰۳	ارتباطات

* $P < 0/05$

یافته‌های جدول فوق گویای آن است که میانگین در چهار گروه تنها در اصل ارتباطات تفاوت معناداری در سطح $P < 0/05$ وجود دارد. ولی در بقیه اصول تفاوت معناداری وجود نداشته و این گروه‌ها در سطح اطمینان ۹۵ درصد، در میانگین اصول آموزش بزرگ‌سالان با هم مشابه است. حال برای آنکه مشخص گردد در کدام گروه‌ها تفاوت معناداری وجود دارد از آزمون تعقیبی استفاده شده است. در این پژوهش بنا به اینکه حجم نمونه بین زن‌ها و مردها نابرابر بوده و تعداد میانگین‌ها بیش از سه تا می‌باشد بنابراین از آزمون گابریل استفاده شده است.

جدول ۱۳: آزمون تعقیبی گابریل در خرده مقیاس ارتباطات با توجه به متغیر مدارک تحصیلی

زیر مقیاس	گروه‌ها	تفاوت میانگین	خطای استاندارد	سطح معناداری
ارتباطات	دیپلم - فوق دیپلم	- ۰/۴۷۶	۰/۲۸۱	۰/۳۰۴
	دیپلم - لیسانس	- ۰/۳۲۶	۰/۲۷۸	۰/۷۰۳
	دیپلم - فوق لیسانس	۰/۵۳۶	۰/۴۸۷	۰/۸۳۷
	فوق دیپلم - لیسانس	۰/۱۵۰	۰/۱۱۸	۰/۷۴۶

زیر مقیاس	گروه‌ها	تفاوت میانگین	خطای استاندارد	سطح معناداری
	فوق دیپلم - فوق لیسانس	۱/۰۱۲	۰/۴۱۷	۰/۰۲۵*
	لیسانس - فوق لیسانس	۰/۸۶۱	۰/۴۱۵	۰/۰۷۵

*P < 0/05

یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد که در اصل ارتباطات تفاوت معناداری بین میانگین نمرات افرادی که دارای تحصیلات فوق دیپلم بوده‌اند با میانگین افرادی که دارای تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر بودند، وجود دارد. با توجه به اینکه میانگین افراد دارای تحصیلات فوق دیپلم (۳/۵۱) بیشتر از افراد دارای تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر (۲/۵۰) بوده است بنابراین این افراد ارزش بیشتری نسبت به اصل ارتباطات در دوره‌ها قائل بودند و از نظر بیشتر آنها، اصل ارتباطات در برگزاری دوره‌های آموزش ضمن خدمت تأثیر دارد.

۷. آیا بین نظرات معلمان ابتدایی زن و مرد شهر یاسوج در مورد میزان کاربرد ابعاد

برنامه درسی آموزش بزرگسالان در برنامه درسی آموزش ضمن خدمت تفاوت معناداری وجود دارد؟

شاخص‌های توصیفی مربوط به نظر معلمان در مورد کاربرد ابعاد برنامه درسی آموزش بزرگسالان در برنامه درسی آموزش ضمن خدمت معلمان ابتدایی شهر یاسوج بر حسب متغیر جنسیت در جدول (۱۴ و ۱۵) ارائه گردیده است.

جدول ۱۴: نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیری مانوا جهت معناداری اثر متغیر جنسیت در مورد میزان کاربرد ابعاد برنامه درسی آموزش بزرگسالان در برنامه درسی آموزش ضمن خدمت

متغیر	لامبدا ویلکز	F	Eta2	Sig
جنسیت	۰/۹۳۷	۵/۱۲۸	۰/۰۶۳	۰/۰۰۱

نتایج جدول فوق حاکی از آن است که میزان کاربرد ابعاد برنامه درسی بر اساس متغیر

جنسیت با توجه به سطح معناداری به دست آمده (۰/۰۰۱) معنادار می‌باشد.

جدول ۱۵: نتایج تحلیل واریانس واریانس یک‌راهه در متن مانوا در مورد میزان کاربرد ابعاد برنامه درسی آموزش بزرگ‌سالان در برنامه درسی آموزش ضمن خدمت

بر حسب متغیر جنسیت

ابعاد برنامه درسی	میانگین مردها	میانگین زن‌ها	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
اهداف	۳/۶۰	۳/۶۵	۰/۲۴۹	۱	۰/۲۴۹	۰/۴۸	۰/۴۹۱
روش‌ها	۳/۳۴	۳/۵۷	۴/۰۲۳	۱	۴/۰۲۳	۷/۸۵	۰/۰۰۵**
محتوا	۳/۲۵	۳/۳۷	۰/۹۵۲	۱	۰/۹۵۲	۱/۹۳	۰/۱۶۶
ارزشیابی	۳/۱۵	۳/۳۱	۱/۹۷۰	۱	۱/۹۷۰	۲/۹۳	۰/۰۸۸

** $P < 0/01$

یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد میانگین کاربرد ابعاد برنامه درسی آموزش بزرگ‌سالان در آموزش‌های ضمن خدمت معلمان ابتدایی شهر یاسوج از نظر مردها و زن‌ها به این ترتیب می‌باشد: اهداف ۳/۶۰ و ۳/۶۵؛ روش‌ها ۳/۳۴ و ۳/۵۷؛ محتوا ۳/۲۵ و ۳/۳۷ و ارزشیابی ۳/۱۵ و ۳/۳۱. مقایسه این نظرات نشان داده است که در بعد روش‌ها بین نظرات مردها و زن‌ها تفاوت معناداری در سطح $P < 0/01$ وجود دارد. از آنجایی که میانگین زنان بیشتر از مردان بوده است می‌توان گفت: بعد روش‌ها از نظر زن‌ها در این دوره‌ها بیشتر مورد استفاده قرار گرفته است. همچنین بین بقیه ابعاد تفاوت معناداری وجود نداشته و این دو گروه در سطح ۹۵ درصد در میانگین ابعاد برنامه درسی آموزش بزرگ‌سالان با هم مشابه بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی میزان کاربرد اصول آموزش بزرگ‌سالان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت شهر یاسوج و با روش توصیفی - پیمایشی انجام گردیده است. بر اساس اطلاعات مندرج در جدول ۳ می‌توان نتیجه گرفت که میزان کاربرد تمامی اصول آموزش بزرگ‌سالان به جز اصل مشارکت در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت شهر یاسوج بالاتر از میانگین فرضی جامعه (۳) بوده و در حد نسبتاً مطلوب می‌باشد ولی اصل مشارکت پایین‌تر از میانگین فرضی (۳) بود. در تفسیر این نتایج می‌توان گفت اگرچه میانگین کاربرد اصول آموزش بزرگ‌سالان بالاتر از میانگین

فرضی جامعه بوده است اما روح کلی نتایج این را نشان می‌دهد که معلمان ابتدایی شهر یاسوج از این دوره‌ها رضایت کامل ندارند. از این رو عدم رعایت اصول آموزش بزرگسالان در این دوره‌ها ممکن است موجب شود که معلمان در دوره‌های بعدی آموزش ضمن خدمت شرکت نکنند و کیفیت این دوره‌ها تقلیل یابد و منجر به کاهش بهره‌وری معلمان بر روی کلاس‌های درسشان شود. نتایج اصول آموزش بزرگسالان در آموزش ضمن خدمت این پژوهش به جز اصل هماهنگی و مشارکت، در اصول آزادی ساختار، سودمندی، توجه به نیاز مخاطبان، تابعی، ادغام، تنوع، فشرده‌گی، تکرار متوالی و منطقی مطالب، انتخابی بودن، همکاری و ارتباطات با نتایج پژوهش ممتازمنش و شوقی شفق آریا (۱۳۸۸)، مصلی (۱۳۷۸)، رایزلی و مک‌کی (۲۰۱۳)، ماریا (۲۰۱۲)، ظفراقبال و همکاران (۲۰۱۲)، ربکا و همکاران (۲۰۰۸)، سالوادور (۲۰۱۲)، پینن (۲۰۰۷)، یوشیموتو و همکاران (۲۰۰۷)، آشورد و همکاران (۲۰۰۴)، کارن‌مو و زیگموند (۲۰۰۳)، بوید (۱۹۹۳)، سوزن (۱۹۹۸)، کانو و همکاران (۱۹۹۰) و هیمتسرا (۱۹۹۰) همخوان می‌باشد؛ و با تحقیقات باکر (۲۰۱۱)، کاریندا و همکاران (۲۰۰۷) و مارک (۲۰۰۶) همخوانی ندارد. یکی از دلایلی که پژوهش حاضر با تحقیقات باکر (۲۰۱۱)، کاریندا و همکاران (۲۰۰۷) و مارک (۲۰۰۶) ناهمخوان است می‌تواند تفاوت در جامعه‌های آماری پژوهش‌ها باشد. چراکه جامعه‌های آماری این تحقیقات دانشگاه‌ها و سازمان پست می‌باشد. از این رو رعایت اصول آموزش بزرگسالان در آموزش ضمن خدمت منجر به توانایی‌های معلمان و بالا رفتن آگاهی‌های آنها نسبت به آموزش می‌گردد. اصل هماهنگی در این پژوهش با نتایج تحقیقات ممتازمنش و شوقی شفق آریا (۱۳۸۸)، رایزلی و مک‌کی (۲۰۱۳)، ماریا (۲۰۱۲)، ظفراقبال و همکاران (۲۰۱۲)، ربکا و همکاران (۲۰۰۸)، سالوادور (۲۰۱۲)، پینن (۲۰۰۷)، یوشیموتو و همکاران (۲۰۰۷)، آشورد و همکاران (۲۰۰۴)، کارن‌مو و زیگموند (۲۰۰۳)، بوید (۱۹۹۳) و سوزن (۱۹۹۸)، کانو و همکاران (۱۹۹۰)، هیمتسرا (۱۹۹۰) همخوان می‌باشد؛ و با نتایج تحقیقات مصلی (۱۳۷۸)، باکر (۲۰۱۱)، کاریندا و همکاران (۲۰۰۷) و مارک (۲۰۰۶) ناهمخوان می‌باشد. یکی از دلایلی که می‌تواند منجر به ناهمخوان بودن با پژوهش مصلی گردیده باشد می‌تواند مکان انجام پژوهش و یا قدیمی بودن پژوهش انجام شده باشد و با دیگر تحقیقات می‌تواند در نوع متفاوت جامعه آماری آنها باشد. رعایت اصل هماهنگی در آموزش‌های ضمن خدمت منجر به افزایش کارایی و اثربخشی آنها می‌گردد. از این رو مدرسان باید ابزارها و روش‌های آموزش را بر اساس ویژگی‌های محیط، شخصیت و هویت ملی، منطقه‌ای و حرفه‌ای معلمان انتخاب

نمایند.

همچنین نتایج جدول (۳) نشان داد که اصل مشارکت در این پژوهش نسبت به نمره ملاک (۳) کمتر بوده است. از این رو معلمان معتقدند که این اصل در آموزش‌های ضمن خدمت به خوبی اجرا نمی‌شود. نتایج این پژوهش با نتایج تحقیقات حسین‌پور و حشمتی‌نبوی (۱۳۹۱)، مصلی (۱۳۷۸)، باکر (۲۰۱۱)، کاریندا و همکاران (۲۰۰۷) و مارک (۲۰۰۶) همخوانی دارد. به نظر می‌رسد از دلایل همخوان بودن نتایج این پژوهش با نتایج تحقیقات بنی عامریان (۱۳۹۲) و مصلی (۱۳۷۸) این است که این پژوهش‌ها بر روی معلمان انجام گرفته شده است. می‌توان نتایج را این‌گونه تبیین کرد که به طور کلی اصل مشارکت در دوره‌های آموزشی معلمان رعایت نمی‌گردد. آموزش نیروی انسانی باید بین خود و معلمان پلی ایجاد کند تا یک ارتباط یا گفتگو حقیقی فراهم گردد و معلمان بتوانند در فرآیند برنامه‌ریزی آموزش‌های ضمن خدمت مشارکت فعال داشته باشند. بنابراین مشارکت در فعالیتهای آموزشی از اصول مهم آموزش بزرگسالان است که اکثر دیدگاه‌های نظری در این زمینه آن را مورد تأکید قرار می‌دهند. مشارکت معلمان در برنامه‌های دوره‌ها منجر به بالا رفتن اعتماد و باور به توانایی‌های آنان می‌شود. این روشی است که نه تنها به تازگی بلکه همواره اندیشمندان، آن را جایگزین مناسبی برای رقابت می‌دانند. نتایج پژوهش فلوریدا (۱۹۷۴) نشان داد که برنامه‌هایی که معلمان در تهیه مواد آموزشی، اهداف، رهبری و برنامه‌ریزی مشارکت داشته‌اند موفق بوده‌اند و برنامه‌هایی که از معلمان خواسته شده بود تا ایده‌ها، مواد و محتوای رفتارها را تعیین نماید، بیشترین موفقیت را داشته است. همچنین معلمان برنامه‌های آموزشی که خودشان اهداف و نحوه‌ی فعالیتشان را انتخاب می‌کنند بیشتر دوست دارند (خلجی و همکاران، ۱۳۸۶). در ایران پژوهش افضل‌خانی و نجابت (۱۳۹۲) نشان داد که مشارکت معلمان در برنامه‌ریزی آموزش ضمن خدمت نقش مهمی دارد. بنابراین عدم مشارکت معلمان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت ممکن است منجر به ترک آنها از این دوره شوند و باعث بی‌انگیزگی معلمان نسبت به دوره‌های آموزشی ضمن خدمت شود و پس از گذشت زمان در دوره‌ها شرکت نکنند. فریره، متخصص آموزش بزرگسالان اعتقاد داشت که بزرگسالان زمانی برای ادامه دوره‌ها انگیزه خواهند داشت و این دوره‌ها به پایان خواهند رساند که در تمامی مراحل مشارکت فعال و مؤثر داشته باشد (ملکی و همکاران، ۱۳۸۴). از این رو مرکز آموزش نیروی انسانی (آموزش ضمن خدمت) باید معلمان را در تمامی مراحل دوره‌ها از جمله نیازسنجی؛ شناسایی مسائل واقعی زندگی

روزمره؛ انتخاب موضوع درسی، مشارکت در تهیه مواد آموزشی و در نهایت ارزشیابی مواد آموزشی از آنها نظرخواهی به عمل آید. همچنین یافته‌های جدول شماره (۳) نشان داد که اصل تنوع از نظر معلمان ابتدایی شهر یاسوج معنادار نیست. این نتایج را می‌توان این‌گونه تبیین نمود که از نظر معلمان ابتدایی شهر یاسوج محتوا و روش‌های تدریس فاقد تنوع بوده و در نظر مدرسان اهمیت آنچنانی ندارند. این یافته‌ها را می‌توان با پژوهش بنی‌عمریان (۱۳۹۲) به نوعی همسو دانست؛ چراکه از نظر دانشجویان محتوا و روش‌های تدریس فاقد تنوع بوده است. از این رو بنا به اینکه بزرگسالان دارای ویژگی‌های فردی، اجتماعی، فرهنگی و حرفه‌ای متفاوتی می‌باشند نمی‌توانند به گونه یکنواخت باقی بمانند، در نتیجه مدرسان باید اصل تنوع را در اهداف، محتوا، مواد، روش تدریس بزرگسالان با توجه به مسائل متنوع جامعه رعایت کنند.

اطلاعات ارائه شده در جدول ۴ نشان داد از نظر معلمان میزان توجه مدرسان به ابعاد برنامه درسی آموزش بزرگسالان نسبت به میانگین فرضی جامعه (۳) بیش از سطح متوسط بود. معلمان معتقدند که ابعاد برنامه درسی با توجه به نمره ملاک (۳) در حد متوسطی اجرا شده است. از نظر معلمان به بُعد اهداف در آموزش ضمن خدمت بیشتر توجه می‌گردد و فنون ارزشیابی کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد. تمامی این ابعاد در سطح $P < 0/001$ معنادار بوده‌اند. از این یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که از نظر معلمان ابتدایی شهر یاسوج، این ابعاد بسیار مهم بوده و بعد اهداف در دوره‌های آموزش ضمن خدمت بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرد از این رو اهداف باید دارای ویژگی‌هایی از جمله متناسب بودن با نیازهای فراگیران، فرهنگ عمومی، دارای ساختارهای انعطاف‌پذیر و موضوعی و استانداردهای حرفه‌ای تدوین برنامه‌های آموزش بزرگسالان باشد. همچنین پژوهشگران در این پژوهش به این نتیجه رسیدند که از نظر معلمان به بعد ارزشیابی نسبت به بقیه ابعاد برنامه درسی بزرگسالان توجه کمتری می‌شود. عدم ارزشیابی ممکن است منجر به بی‌نتیجه ماندن دوره آموزش ضمن خدمت گردد و کلاس درس از اهداف و محتوای تعیین شده دوره دور گردد. بنابراین انجام ارزشیابی در پایان دوره می‌تواند به یادگیری مؤثر منجر شود و معلمان از آن رضایت داشته باشند و همه معلمان آن را موفقیت‌آمیز بدانند.

یافته‌های مندرج در جدول‌های ۵ و ۶ نشان دادند که مقایسه میانگین اصول آموزش بزرگسالان از جمله اصول (جامعیت و استمرار، سودمندی و توجه به نیاز مخاطبان) در سطح ۹۹ درصد و اصل مشارکت در سطح ۹۵ درصد در بین زن‌ها و مردها معنادار بوده است. با توجه به

اینکه در این چهار اصل میانگین نمرات زن‌ها نسبت به مردها بالاتر بوده، بنابراین زن‌ها نسبت به مردها ارزش بیشتری برای این اصل‌ها قائل بودند و معتقدند که این اصل‌ها در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت کاربرد بیشتری دارند. این نتیجه با نتیجه پژوهش تشدمیر (۲۰۱۴) همپوشانی دارد. بنابراین از این نتایج می‌توان نتیجه گرفت برای اینکه معلمان در برنامه‌های آموزش ضمن خدمت مشارکت داشته باشند باید این آموزش‌ها در راستای حل مشکلات نیازهای شغلی و زندگی آنها به طور مستمر اجرا گردد که هم برای خود و هم سازمان سودمند باشد. در غیر از این صورت ممکن است از مشارکت در دوره‌ها سرباز زنند و اجرای دوره‌ها را ائتلاف زمان، منابع و سرمایه‌های خود بدانند. همچنین یافته‌های جدول ۸ و ۱۰ نشان داد که بین نظرات معلمان در مورد مقایسه کاربرد اصول آموزش بزرگسالان بر حسب متغیرهای سوابق خدمت و رشته‌های تحصیلی آنان در سطح معناداری ۹۵ درصد تفاوت معناداری وجود ندارد. این یافته‌ها را می‌توان بدین گونه تبیین کرد که همه معلمان که دارای سوابق خدمت و رشته‌های تحصیلی متفاوتی نسبت به همدیگر هستند نظرات یکسانی نسبت به کاربرد اصول آموزش بزرگسالان دارند.

مقایسه نظرات معلمان با توجه به مدارک تحصیلی در جدول ۱۲ نشان داد که کاربرد اصل ارتباطات از نظر معلمان بر حسب متغیر مدارک تحصیلی آنان در سطح ۹۵ درصد تفاوت معناداری وجود دارد. این یافته با یافته‌های پژوهش مصلی (۱۳۷۸) همسو نیست. به نظر می‌رسد یکی از دلایلی که می‌تواند ناهمسو بودن آنها را نشان دهد تعداد نمونه‌های پژوهش‌ها و همچنین زمان انجام پژوهش‌ها می‌باشد. ارتباطات در بزرگسالان باعث می‌شود که در آنها انگیزه به وجود آید و به اهداف شخصی خود دست یابند و بتوانند با رد و بدل کردن اطلاعات بین خود و دوستان، خود را از فشارهای درونی تخلیه کنند. همچنین در جدول (۱۳) با استفاده از آزمون گابریل مشخص گردید که این معناداری بین گروه‌های فوق‌دیپلم و فوق‌لیسانس وجود داشته و میانگین گروه فوق‌دیپلم نسبت به گروه فوق‌لیسانس بالاتر بوده است. بنابراین گروه فوق‌دیپلم برای اصل ارتباطات ارزش بیشتری قائلند و اعتقاد دارند که اصل ارتباطات در اجرای برنامه‌های آموزش ضمن خدمت کاربرد زیادی دارد. به عبارتی دیگر این نتایج را می‌توان این گونه تفسیر کرد که از نظر معلمانی که دارای مدرک فوق‌دیپلم هستند تشکیل گروه‌های کاری در کلاس درس و ایجاد ارتباط بین فراگیران و مدرسان می‌تواند تأثیر بسزایی در آموزش ضمن خدمت داشته باشد. ضرب‌المثلی هست که می‌گوید فرد موفق کسی هست که همه کس را می‌شناسد نه اینکه همه چیز را می‌داند. بنابراین برای

اینکه معلمان از دوره‌ها بهره کافی را ببرند و این آموزش‌ها برایشان مؤثر باشد لازم است که ارتباطات آنها با همکلاسی‌های خود و مدرسان را حائز اهمیت قرار دهند. در غیر این عدم ارتباطات منجر به اختلال در یادگیری آنها، مختل شدن فعالیت‌های یاددهی - یادگیری و عدم نیل به اهداف می‌شود.

یافته‌های جدول‌های ۱۴ و ۱۵ نشان دادند مقایسه ابعاد برنامه درسی آموزش بزرگسالان با توجه به متغیر جنسیت در سطح ۹۹ درصد در بُعد روش‌ها از نظر مردها و زن‌ها در آموزش ضمن خدمت به طور یکسان استفاده نمی‌شود و از نظر زن‌ها این بُعد در آموزش ضمن خدمت بیشتر کاربرد دارد و برای آن ارزش بیشتری قائل هستند. در بقیه ابعاد هیچ گونه تفاوت معناداری مشاهده نگردید. از این یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که روش‌های تدریس بزرگسالان باید انعطاف‌پذیر بوده و با توجه به تفاوت‌ها (جنسیت)، اجازه دهد فراگیر بزرگسال مطابق با سرعت خود پیشرفت کند و مدرسان باید بر اساس نتایج مطالعات و نظریه‌های مطلوب تدریس بزرگسالان سعی کنند روشی-هایی را به کار ببرند که اجازه خودرهبیری و فعالیت به بزرگسال دهند، فرصت تفکر و اندیشیدن متناسب با شیوه یادگیری خود را برای فراگیر بزرگسال فراهم کند و دارای خاصیت پویایی و چنان تنوعی باشند که بتوانند علاوه بر فراهم کردن وسایل سازگاری آن با محیط زندگی و شغلی، چنان روحیه‌ای را در آنان ایجاد کند که خود را متعلق به زمان حاضر بدانند از این رو کارد^۱ (۲۰۰۲) می‌گوید: مربی بزرگسال علاوه بر داشتن تجربه یا دانش لازم، ضروری است از فلسفه تربیتی مناسب و نگرشی شایسته برخوردار بوده و بر مهارت‌های تدریس مهارت کامل داشته باشد. خلاصه سخن آنکه امروزه بخش مهمی از برنامه‌ریزی آموزش در هر کشور به طراحی برنامه-های آموزشی به ویژه بزرگسالان اختصاص یافته است که در میان این برنامه‌ها برنامه‌های آموزش ضمن خدمت، به ویژه ضمن خدمت معلمان از اولویت خاصی برخوردار است. چرا که معلمان نقطه عطفی در جریان برنامه‌های آموزشی آموزش و پرورش می‌باشند و بروز دانش و اطلاعات و آگاهی-های آنها از اهداف، محتوا، روش‌ها و ارزشیابی در دوره‌های آموزش ضمن خدمت می‌تواند کمک شایانی جهت نیل به اهدافشان نماید. بنابراین از یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که میزان کاربرد این اصول در آموزش‌های ضمن خدمت شهر یاسوج مطلوب نیست و نوع آموزش‌هایی که در دوره‌های آموزش ضمن خدمت شهر یاسوج کاربرد دارد بیشتر مدرس محور می‌باشد تا

فراگیر (معلم) محور. در چنین آموزش‌هایی مسؤلیت کامل تمام تصمیمات در مورد عناصر برنامه درسی بر عهده‌ی مدرسان می‌باشد. به نظر می‌رسد علت عمده چنین آموزش‌هایی می‌تواند عدم آگاهی مدرسان از اصول آموزش بزرگسالان و ویژگی‌های بزرگسالان و یا استفاده سالیان متوالی از شیوه‌های پداگوژیکی (تعلیمی) در آموزش و پرورش دانست. در نتیجه هر چه میانگین نمرات اصول آموزش بزرگسالان بیشتر باشد مدرسان دوره‌ها تمایل بیشتری به یادگیرنده - محوری دارند. رویکرد یادگیرنده محوری منجر به یادگیری مشارکتی، افزایش خلاقیت معلمان، اظهار نظر نمودن در بحث‌های کلاسی، افزایش فرصت‌های تجربه موقعیت‌های مختلف و افزایش تفکر جمعی و همچنین یادگیری لذت‌بخش‌تر و چالش برانگیز در بین معلمان می‌شود. به نظر می‌رسد مدرسان باید در موازنه و ارتباط میان خود و معلمان از اصل فراگیر محوری غافل نباشند و در شیوه ارائه مطالب در طی مراحل آموزش با توجه به نیازها و شرایط بیرونی و درونی توجه کافی داشته باشند و به جای یادداشت‌های از پیش تعیین شده و ذهن خود، بر رشد علمی معلمان تکیه کنند. همچنین رعایت اصول آموزش بزرگسالان در برنامه‌ریزی و اجرای دوره‌های آموزشی ضمن خدمت معلمان ضمن تسهیل یادگیری فراگیران، منجر به توانمندتر کردن، ایجاد انگیزه آنها برای شرکت در دوره‌ها، افزایش بهره‌وری، به حداقل رساندن انرژی محیط کار، حفظ توسعه معلمان، به حداقل رساندن وظایف نظارتی و مدیریتی و رسیدن به نتایج مورد انتظار می‌شود. و رعایت این اصول در آموزش ضمن خدمت معلمان می‌تواند ضمن ارتقای کیفیت این آموزش‌ها، امکان دستیابی به اهداف غایی آموزش ضمن خدمت را نیز فراهم سازد.

بر اساس یافته‌های پژوهش و تجزیه و تحلیل آنها و مطابق با مطالعات انجام شده در این زمینه، پیشنهادهای جهت بهبود کیفیت دوره‌های آموزش ضمن خدمت شهر یاسوج ارائه می‌گردد:

۱. بر اساس یافته‌های جدول ۳ پیشنهاد می‌شود برای تدریس آموزش‌های ضمن خدمت از متخصصان و معلمان باتجربه‌ای که بر مشکلات معلمان اشراف دارند و می‌توانند نیازهای معلمان را بر اساس اصول آموزش بزرگسالان برآورده کنند استفاده شود. و از آنجایی که معلمان دارای گنجینه‌ای از تجارب گران‌بها در زمینه آموزش هستند پیشنهاد می‌گردد از نظرات و انتقادات آنها در زمینه آموزش دوره‌های آموزش ضمن خدمت در نیازسنجی سالیانه استفاده شود. ۲. بر اساس یافته‌های جدول شماره ۹ پیشنهاد می‌شود مدرسان دوره‌های آموزش ضمن خدمت از روش یادگیرنده محور با در نظر گرفتن تفاوت‌های میان معلمان از جمله جنسیت، ویژگی‌های معلمان و

همچنین هدف دوره‌ها و بر اساس تجربه و مهارت‌های خود و با توجه به ملاک‌های روش تدریس مطلوب بزرگسالان، بهترین شیوه‌های تدریس را برای آموزش معلمان انتخاب نمایند.

منابع

الف. فارسی

۱. ابراهیم‌زاده، عیسی و محمدداودی، امیرحسین. (۱۳۸۸). بررسی مؤلفه‌های آموزش بزرگسالان به منظور ارائه مدل مناسب در کشور. **مجله مدیریت: رهبری و مدیریت آموزشی**، ۱۰: ۹-۳۲.
۲. افضل‌خانی، مریم و نجابت، سمیه. (۱۳۹۲). بررسی راهکارهای کیفیت‌بخشی به دوره‌های آموزش ضمن خدمت معلمان و کارکنان اداره آموزش و پرورش شهرستان سمنان. **مجله علوم تربیتی: رهیافتی نو در مدیریت آموزشی**، ۱۵: ۸۳-۹۸.
۳. امام‌جمعه، محمدرضا و سعیدی رضوانی، محمود. (۱۳۸۲). پژوهش حین عمل، رویکردی نو در آموزش ضمن خدمت معلمان. **مجله علوم تربیتی: تعلیم و تربیت**، ۷۲ و ۷۳: ۱۰۱-۱۳۲.
۴. بنی‌عامریان، مریم. (۱۳۹۲). میزان کاربرد اصول آموزش بزرگسالان در تدریس، توسط اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید رجایی بر اساس بررسی دیدگاه‌های استادان و دانشجویان. **پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران**.
۵. بولا، ه. س. (۱۳۷۳). **روند تحولات و مسائل آموزش بزرگسالان در جهان**. ترجمه سیمین‌دخت جهان‌پناه، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
۶. جهان‌پناه، سیمین‌دخت. (۱۳۷۴). **تحلیلی بر وضعیت آموزش بزرگسالان در ایران و جهان** فعالیت‌های یونسکو در آموزش بزرگسالان. **مجله تعلیم و تربیت**، ۴۳ و ۴۴، ۱۴۱-۱۲۴.
۷. حسین‌پور، زهره و حشمتی‌نبوی، فاطمه. (۱۳۹۱). میزان رعایت اصول یادگیری بزرگسالان در اجرای برنامه‌های آموزش مداوم و اثربخشی این برنامه‌ها از دیدگاه پرستاران دانشگاه علوم پزشکی مشهد. **مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی**، ۴۹، ۸۴۱-۸۳۶.
۸. حنیفی، فریبا و اسکندری‌نیا، فرحناز. (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین آموزش بزرگسالان (والدین) و مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان. **فصلنامه تحقیقات مدیریت آموزشی**، ۳ (۲): ۷۰-۴۸.

۹. خلجی، ناصر، غلام علی لواسانی، مسعود و درانی، کمال. (۱۳۸۶). بررسی عوامل مؤثر بر شرکت معلمان دوره ابتدایی منطقه برخوار (اصفهان) در دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت ضمن خدمت در سال تحصیلی ۸۵-۸۴. **پایان نامه کارشناسی ارشد**، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
۱۰. رستمی شهربابکی، حمدالله. (۱۳۸۱). اصول آموزش و یادگیری بزرگ‌سالان. **مجله اقتصاد: تعاون**، ۱۲۷، ۵۳-۳۸.
۱۱. رضایی، فاطمه. (۱۳۸۷). کیفیت آموزش بزرگ‌سالان مقطع راهنمایی شهر اصفهان در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷. **دانش و پژوهش در علوم تربیتی - برنامه‌ریزی درسی**، دانشگاه آزاد واحد خوراسگان اصفهان، ۲۰، ۱۲۸-۱۱۱.
۱۲. زندوانی‌نایینی، احمد. (۱۳۸۸). ضرورت تأسیس رشته فلسفه آموزش بزرگ‌سالان به عنوان حوزه‌ای میان‌رشته‌ای در مقطع کارشناسی ارشد در زیرمجموعه علوم تربیتی. **فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی**، ۲ (۱): ۱۱۷-۸۷.
۱۳. سمیعی زفرقندی، مرتضی. (۱۳۹۰). روش‌های تکمیل و بهبود نظام ضمن خدمت معلمان. **فصلنامه نوآوری‌های آموزشی**، ۳۹ (۱۰)، ۱۷۸-۱۵۱.
۱۴. شفیع‌زاده، حمید، رزقی شیرسوار، هادی و شیروانی، شیرین. (۱۳۹۲). بررسی اثربخشی دوره‌های آموزش ضمن خدمت از دیدگاه کارکنان؛ مطالعه موردی. **رهبری و مدیریت آموزشی**، ۲۳، ۱۰۰-۸۱.
۱۵. شفیع‌ی، ناهید. (۱۳۸۸). **مبانی آموزش بزرگ‌سالان**. تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر.
۱۶. شکاری، عباس. (۱۳۷۳). **بررسی وضعیت و عملکرد آموزش بزرگ‌سالان در برنامه اول توسعه کشور (۱۳۷۲ - ۱۳۶۸)**. مرکز انتشارات بین‌المللی روش‌های آموزش بزرگ‌سالان.
۱۷. شیخی، مهرنوش. (۱۳۸۳). آموزش بزرگ‌سالان ضرورت حیاتی قرن حاضر. **مجله اقتصاد: تعاون**، دوره جدید، ۱۵۲، ۴۶-۴۲.
۱۸. صباغیان، زهرا و اکبری، سهیلا. (۱۳۸۹). **آموزش جامع سازمانی (با رویکرد آموزش بزرگ‌سالان)**. تهران: سمت.

۱۹. صباغیان، زهرا و اکبری، سهیلا. (۱۳۹۰). **مبانی آموزش بزرگسالان**. تهران: سمت.
۲۰. صباغیان، زهرا. (۱۳۸۲). **روش‌های سوادآموزی بزرگسالان (تعلیم مهارت‌های خواندن و نوشتن)**. چاپ هفتم، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
۲۱. فرزین، فرزانه و نیک‌کار، ملیحه. (۱۳۸۰). **مواد و خدمات کتابخانه برای بزرگسالان بی-سواد**. تهران، انتشارات: دانشگاه پیام‌نور.
۲۲. قاسمی، احمد. (۱۳۵۶). **مبانی نظری و اصول آموزش و پرورش برنامه‌های پایه سوادآموزی**. تهران: انتشارات کمیته ملی مبارزه جهانی با بیسوادی و مرکز ملی آموزش بزرگسالان.
۲۳. کمیته ملی مبارزه جهانی با بی‌سوادی مرکز آموزش بزرگسالان. (۱۳۵۴). **آموزش بخوانیم و بنویسیم برای بزرگسالان**. تهران.
۲۴. مایکل ال، بیرزر. (۱۳۸۳). آموزش پلیس جامعه‌محور بر اساس نظریه آندراگوژی - آموزش بزرگسالان بر محور تعامل با یادگیرندگان (ترجمه مرکز مطالعات و تحقیقات کاربردی طرح و برنامه ناجا). **مجله مدیریت: توسعه انسانی پلیس**، ۲، ۴۱-۱۸.
۲۵. مصلی، صغری. (۱۳۷۸). بررسی نگرش معلمان دوره ابتدایی شهر تهران در مورد رعایت میزان اصول آموزش بزرگسالان در دوره‌های آموزش ضمن خدمت کوتاه‌مدت. **پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی تهران**.
۲۶. ملکی، حسن؛ مهران، گلنار؛ طالب‌زاده، محسن؛ عبدی، معصومه؛ جعفرجوادی، محمد؛ هاشمیان، فریده؛ ایمانی طالب آزاد، لیدا. (۱۳۸۴). **برنامه‌ریزی درسی با گرایش بزرگسالان**. تهران: سازمان نهضت سوادآموزی.
۲۷. ممتازمنش، نادر و شوقی شفق آریا، فرنگیس. (۱۳۸۸). بررسی میزان بکارگیری اصول آموزش بزرگسالان در کارگاه‌های آموزشی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور. **مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی**.
۲۸. میرحسینی، زهره. (۱۳۸۳). **مواد و خدمات کتابخانه‌ای برای بزرگسالان نوسواد**. چاپ دوم، تهران: سمت.
۲۹. میرزامحمدی، محمدحسن و ظفری پور، طاهره. (۱۳۸۸). **نگاهی نو به آموزش بزرگسالان**.

تهران: نشر یسپرون.

۳۰. یونسکو. (۱۳۷۳). احیای فعالیت‌های تحقیقاتی موسسه بین‌المللی روش‌های سوادآموزی بزرگ‌سالان. (ترجمه محمدرضا حمیدی‌زاده). ماهنامه گزیده مسائل آموزش بزرگ‌سالان. سال چهارم، شماره ۲.

ب. انگلیسی

31. Ashworth, F., Brennan, G., Egan, K., Hamilton, R. & Sáenz, O. (2004). **Learning Theories and Higher Education**. Level 3, Issue 2.
32. Baker, T. (2011). **The use of teaching methods and in the Nigerian University system: The curriculum and policy implication for chang**. Journal of international education research, 7 (1), 89-98.
33. Bayers, C. (1992). **Improved Computer Technology Skills for a Middle School Faculty through Inservice Training**. 102p. Ed.D. Practicum, Nova University.
34. Boyd, B. (1993). **Transforming teacher staff development**. Education information.
35. Cono, J. B. Coton, M. & Raven, R. (1990). **Learning styles, teaching styles and personality styles of preservice teachers of agricultural Education**.
36. Corder, N. (2002). **Learning to Teaching Adults: An Introduction**. London and New York: Routledge, Falmer.
37. Drake, J. F. (2009). **Free Adult Education Classes**. Technical college adult. Director of adult education 3421. Meridian street North. Huntsville, Al: 35811.
38. Florida Literacy and Reading Excellence. (1974). **Florida department of education**. University of Central Florida. From. <http://www.fldoe.org/>
39. Hiemstra, R. (1990). **Creating environments for effective adult learning**, New Directions for Adult and Continuning Education. No 50, San Farancidco: Jossey – Bass.
40. Karenmoo, S, Zygmont, D. (2003). **Analyzing the teaching style of nursing faculty: does it promotea student – centered or teacher – centered learning environment? Nursing education perspeectires**, 24 (5), 238-245.
41. Karinda R. Barrett, Beverly L. Bower & Nancy C. Donovan. (2007). **Teaching Styles of Community College Instructors**, American

- Journal of Distance Education**, 21:1, 37-49.
42. Knowles, M. (1973). **The Adult Learner: A Neglected Species.** American Society for Training and Development, Gulf Publishing Company, P.O. Box 2608, Houston.
  43. Knowles, M. S. (1950). **Informal Adult Education.** Shicago: Association press, 9-10.
  44. Knowles, M. S. (1980). **The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy**, 2nd edn. New York: Cambridge Books.
  45. Knowles, M. S. Holton, E. F, & Swanson, R. A. (2005). **The adult learner: The definitive classic in adult education and human resource development.** Sixth edition, Houston: Gulf Publishing Co.
  46. Maria N. Gravani. (2012). **Adult learning principles in designing learning activities for teacher development.** International Journal of Lifelong Education, 31(4), 419-432.
  47. Mark R. McCoy. (2006). **Teaching style and the application of adult learning principles by police instructors.** An International Journal of Police Strategies & Management, 29 (1), 77-91.
  48. Mirzamohammadi, M. & Ghazizadeh, M. (2008). **Attitude of teachers on the factors affecting their attitudes to education in-service training courses.** Modern Educational Thought, Volume 4.
  49. Ozlem Bektas O. (2010). **Identifying the in-service training needs of the social studies teachers within the context of lifelong learning.** Procedia Social and Behavioral Sciences 2, 3036–3042.
  50. Palmiotto, M. J.; Birzer, M. L. & Unnithan, N. P. (2000). **Training in community-policing: a suggested curriculum, policing:** An International Journal of police strategies & Management, 23, 1, 8-21.
  51. Penn, S. (2007). **Schreyer institute for teaching Excellence,** University Park. 168020. Www.Schreyerinstitute.PSU.edu.
  52. Rebecca L, Matthew, W & Ross C. (2008). **Integrating Adult Learning Principles into Training for Public Health Practice.** Health Promot Pract, 10: 55.
  53. Risley, L. & McKee, S. (2013). **Andragogical Methods Applied to Adult Learning Environments: Adult Education for Adult Learners in and out of the Traditional Classroom.** Presented at the Research-to Practice Conference in Adult and Higher Education, Lindenwood

- University, St. Charles, MO, September 20-21.
54. Rogers, A. (2004). **Teaching Adult**. Buckingham: Open University Press.
55. Sally S. Russell. (2006). **An Overview of adult- learning processes**. Urologic Nursing / October, 26.
56. Salvador, K. (2012). **Applying Principles of adult learning in a higher education setting: reflections on my experience with the andragogy theory and practice**. 6th International Technology, Education and Development Conference, 3666-3673.
57. Susan, I. (1998). **Using Adult Learning Principles in Adult Basic and Literacy Education**. Clearinghouse on Adult, Career, and Vocational Education.
58. Susana Ambrósio, Maria Helena Araújo e Sá, Ana Raquel Simões. (2014). **Lifelong learning in higher education: the development of nontraditional adult students' plurilingual repertoires**. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 116, 3798-3804.
59. Taşdemir, Fazilet. (2014). **Analyzing the attitudes of teachers towards in service trainings according to various variables**. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116 884-887.
60. Vashist, V. (2002). **Modern methods of training of elementary school teachers**. New Delhi, India: Sarup & Sons.
61. Yoshimoto, K. Inenaga, Y. & Yamada, H. (2007). **Pedagogy and andragogy in higher education–A comparison between Germany, the UK and Japan**. *European Journal of Education*, 42(1), 75-98.
62. Zafar Iqbal, M., Javed Iqbal, M. & Majeed, Z. (2012). **Andragogical Skills & Microteaching**. Learning Innovation Division Higher Education Commission, Islamabad.